

Eine arabische Palästinabeschreibung spätestens des 16. Jahrhunderts.

Herausgegeben von

Dr. Anton Baumstark.

Die so ausgedehnte Litteratur der Palästinabeschreibungen umfasst im ganzen vier sehr verschiedene Schichten. Als eine völlig gesonderte Gruppe heben sich zunächst die jüdischen Pilgerschriften ab. Von den christlichen Texten bilden dann wieder die den Kreuzzügen vorangehenden eine festgeschlossene Einheit, welche, uns das Bild des christlichen Palästina vom 4. bis zum 11. Jahrhundert vorführend, die altchristlichen und byzantinischen Traditionen vermittelt. Die dritte und weitaus umfangreichste Schicht wird durch die abendländischen Texte seit dem 12. Jahrhundert gebildet. Hier sind es die durch die Frankenherrschaft modificierten, späterhin durch die Söhne des hl. Franciskus gepflegten und festgehaltenen Ueberlieferungen, die zu uns reden, die Ueberlieferungen des lateinischen Palästina. Denjenigen des griechischen begegnen wir seit dem Zeitalter der Kreuzzüge in einer gleichfalls stattlichen Zahl aus dem Schosse der „orthodoxen“, Kirche des Orients hervorgegangener Beschreibungen des Heiligen Landes. Der fast unschätzbare Pilgerbericht des russischen Higumenos Daniel, aus dem zweiten Jahrzehnt des 12. Jahrhunderts, die zweifellos erst im Zeitalter der fränkischen Okkupation in ihre heutige Gestalt gebrachte griechische Schrift eines Epiphantos und Johannes Phokas, der griechische Pilger vom Jahre 1177, stehen hier an der Spitze. Was man überhaupt bis vor kurzer Zeit kannte, findet man bei Krumbacher¹ aufgezählt. Neuerdings hat Papadopulos-Kerameus² weiteres Material aus dem 14. bis 16.

¹ *Geschichte der byzantinischen Literatur*. 2 Aufl. S. 420.

² Ὁκτὼ ἑλληνικαὶ περιγραφαὶ τῶν ἁγίων τόπων ἐκ τοῦ 14, 15 καὶ 16 αἰῶνος. Band XIX der Veröffentlichungen der russischen Palästina-Gesellschaft (Павославѣй Палестинскій Сборникъ).

Jahrhundert in erstmaliger und vorzüglicher Ausgabe zugänglich gemacht. Eine in seiner Sammlung noch fehlende "orthodoxe", Palästinabeschreibung von mindestens einem gewissen Wert ist griechisch und arabisch in zwei von einander bald mehr bald weniger stark abweichenden Rezensionen, soweit ich sehe, je durch eine einzige Hs. erhalten. Da bei keiner von beiden ein Verfassername angegeben wird, lässt sich der Text etwa nur nach den Anfangsworten der ihn eröffnenden Einleitung: Ἀκούσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς bezeichnen.

Die im griechischen Original vorliegende Rezension enthält, mit Bildern geschmückt, eine Hs. der *Biblioteca Vittorio Emanuele* zu Rom, ein Prachtstück neuerer griechischer Kalligraphie auf Pergament, das leider einer Datierung entbehrt. Durch J. S. Assemani ist im Anfang des 18. Jahrhunderts die Hs. *Vat. Arab. 286* nach Rom gekommen, welche in arabischem Sprachgewand die andere Rezension bietet. Diese Hs. ist der christlich-orientalischen Forschung nicht unbekannt. Auf die in ihr fol. 104 ff. enthaltene arabische Rombeschreibung habe ich I 384 dieser Zeitschrift hingewiesen. Schon vorher hatte Guidi ¹ die fol. 111 ff. stehende entsprechende Beschreibung Antiocheias mit einer italienischen Uebersetzung herausgegeben, und nur durch eine lateinische hat er kürzlich ² mit dem Schriftchen eines Mönchs und Diakons Ephraem über den Sinai und die von Aegypten bezw. von Gaza und Jerusalem nach ihm führenden Strassen bekannt gemacht, das fol. 92 ff. steht.

Endlich figurirt gleich diesen beiden Stücken auch die Palästinabeschreibung in einer französischen "Uebersetzung", des gesamten Hauptinhalts der Hs., welche die Gründerin und Ehrenpraesidentin des russischen Vereins für "orientalische Studien", Frau Olga v. Lebedew dem XIII. Orientalistenkongress in Hamburg widmete ³.

Auch Guidi scheint diese Publikation, da er sie nicht erwähnt, unbekannt geblieben zu sein. Mir jedenfalls ist sie erst aus Brockelmanss Abriss der syrischen und christlich-ara-

¹ *Una descrizione araba di Antiochia* in den *Rendiconti della R. Accademia dei Lincei: Classe di scienze morali, storiche e filosofiche*. VI. 5. 137-161.

² *Une description arabe du Sinai* in der *Revue biblique internationale. Nouvelle série* III. 5. 433-442.

³ *Codex 286 du Vatican. Récits de voyage d'un Arabe. Traduction de l'arabe*. St. Petersburg 1902. Der Palästinatext S. 7-33.

bischen Litteraturgeschichte¹ bekannt geworden, als Text und Uebersetzung der folgenden Separatedition des Stückes über Palästina schon geraume Zeit gesetzt waren. Ich gestehe, dass ich, nachdem die freundliche Vermittelung Herrn Dr. Cölns mir ermöglichte, von ihr Einsicht zu nehmen, gerne mit Stillschweigen an ihr vorüberginge, muss mir aber gleichwohl eine Beleuchtung ihres Wertes erlauben, um einerseits die eigene Veröffentlichung zu rechtfertigen, andererseits die aus der Arbeit der russischen Dame in Brokelmanns ausgezeichnetes Kompendium übergegangenen Irrtümer richtig zu stellen. Nach der ersteren Seite werden einige wenige Stichproben genügen, um davon zu überzeugen, dass die Palästinakunde mit der Lebedew'schen Paraphrase nicht arbeiten kann. Denn um eine Paraphrase weit eher als um eine Uebersetzung handelt es sich hier in der Tat, eine Paraphrase die dunkle Stellen oder Einzelworte des Originals fest unter die Lupe zu nehmen klüglich unterlässt, günstigsten Falles aber seinen Gesamtkarakter völlig verwischt. Doch dass die mir so bedenklichen Worte ظريا (S. 254 Z. 10 f. Vgl. Uebersetzung S. 255. Z. 12 f. مرا (S. 280 bezv. S. 281 Z. 4 u. 7) und انطرش (S. 272 Z. 7 bezw. S. 273 Z. 9) oder ähnliche Dinge leichtfertig umschrieben werden, ist eben noch das Geringsste. Es wird das : اما الاول نحو الانبل (S. 256 bezw. S. 257 Z. 11), beispielweise S. 12 zu einem : „ La première est en face du Saint Sépulcre „ ; es wird S. 14 das Καθολικόν der Griechen in einen „ Autel des latins „ verwandelt ; es wird aus dem قدیس اقیوس S. 272 Z. 6 ; S. 294 Z. 14 f. bezw. S. 273 Z. 7 ; S. 295 Z. 21 ff.) dreimal S. 20 und S. 31 ein : „ St. Euphème „, der in der ganzen Hagiographie Palästinas nicht existiert ; es wird : ولكي نبصر نحن ونعتقف S. 286 bezw. S. 287 Z. 1 f. S. 26 mit der dritten Person in Bezug auf die zuvor genannten Sünder übersetzt : „ et mènent une vie innocente „ ; es heisst für ويسجدون (S. 296 Z. 4 ; bezw. S. 297 Z. 6) S. 31 : „ pour se prosterner devant ces tombes „, womit die Patriarchengräber Hebrons an die Mamre-Eiche verlegt werden, ein Unding, das jeden, welcher das Glück hatte an Ort und Stelle gewesen zu sein, lachen macht. Derartige Flüchtigkeiten, deren Liste sich leicht noch be-

¹ *Geschichte der christlichen Litteraturen des Orients.* Leipzig 1907. S. 72 f.

denklich vermehren liesse, übersteigen denn doch das Mass des irgendwie Verzeihlichen. Der Inkonsequenz sei gar nicht erst, gedacht, dass die Kapitelüberschriften bald übersetzt und sogar in Fettdruck gegeben, bald stillschweigend ausgelassen werden. Vollends verfehlt ist aber das über den ganzen litterarischen Charakter der verschiedenen in *Vat. Arab. 286* vereinigten Texte gefällte Urteil. Sie sollen "Reiseberichte", eines einzigen Verfassers sein, der in Aleppo zu Hanse gewesen wäre und am Ende des 17. oder zu Anfang des 18. Jahrhunderts geschrieben hätte. Dabei muss jeder Kenner der Entwicklungsverhältnisse an den Hl. Stätten in Jerusalem eine so späte Datierung auch nur der Palästinabeschreibung, noch ohne auf Paralleltexte und entfernter Verwandtes Rücksicht genommen zu haben, unbedigt verwerfen. Mit Bezug auf Rom wirkt einerseits (Lebedew 64 ff.) der *breviarium*-Text, andererseits (*ibid.* 57–62) die Stadtbeschreibung eines orientalischen Mönchs nach der vor den Tagen eines al-Jaqūt und Ibn al-Faqih ein Jahr lang in der ewigen Stadt gewelt hatte¹. Was über Konstantinopel zu lesen ist (*ibid.* 63 f.), setzt noch den dort gebietenden byzantinischen Basileus, die Zeit vor der türkischen Eroberung der Bosphorusstadt, voraus². Bearbeitung eines sogar der Zeit vor der arabischen Eroberung angehörenden syrischen Traktats vom Genre der Mirabilienlitteratur scheint sodann der Text über Antiocheia zu sein³ und derjenige über Alexandria (Lebedew 66–69) liegt jedenfalls vor der Gründung von Kairo und kennt noch den antiken Wunderleuchtturm der Stadt⁴. Ein wirklicher Reisebericht war so schliesslich höchstensfalls das auch wieder nur benützte Schriftchen ei-

¹ Das Nähere ist von mir I S. 383 f. dieser Zeitschrift kurz ausgeführt.

² Vgl. S. 64: «On dit que l'empereur tient en main» u. s. w. in der Gegenwart. Von mohammedanischer Herrschaft ist dagegen mit keinem Worte die Rede.

³ So urteilt, mit einiger Zurückhaltung allerdings, Guidi *Rendiconti* a. a. O. S. 138.

⁴ Das Erstere bemerkt Lebedew S. 68 Anmk. selbst ausdrücklich, wie sie denn auch in der nur wenige Zeilen grossen Einleitung ihrer «Uebersetzung» von «notre compilateur» spricht, was dem Titel der Publikation bereits ins Gesicht schlägt. Aber *Vat. Arab. 286* enthält nicht einmal eine Kompilation d. h. eine wenn auch noch so unselbständige litterarische Arbeit von einem gewissen durch die Person des Bearbeiters bedingten einheitlichen Gepräge, sondern ist eine reine Miszellennehs., in der ein Kopist verschiedene, unter sich durch keinerlei Zusammenhang verknüpfte Texte äusserlich nebeneinandergestellt hat.

des Diakons Ephrem über den Sinai, wenn es sich nicht selbst hier wie bei der Palästinabeschreibung um ein Stück der religiös gefärbten Baedeker-Litteratur griechischer Pilgerführer handelte sollte.

Noch einem weiteren Einwand habe ich übrigens kurz zu begegnen, indem ich an dieser Stelle das arabische Palästinabüchlein in einer wirklichen Edition vorzulegen mich anschicke. Es könnte nämlich auf den ersten Blick unmethodisch scheinen, den zweifellos auf eine griechische Vorlage zurückgehenden arabischen Text vor dem parallelen griechischen zu veröffentlichen. Allein die griechische Hs. ist leider so erheblich beschädigt, dass ihr Text schon rein äußerlich als der schlechter überlieferte gelten muss. Zur Ausfüllung von Lücken wird dort mehrfach auf die arabische Uebersetzung des verlorenen Paralleltextes zurückzugreifen sein. Nicht minder lässt die verwilderte Orthographie und die Sprachform der griechischen Rezension es mir als wünschenswert erscheinen, bei ihrer Herausgabe mich bereits auf die arabische beziehen zu können. Endlich habe ich sogar den Eindruck, dass als Ganzes die Vorlage des Arabers der erhaltenen griechischen Textgestalt gegenüber das Ursprünglichere war, die Palästinabeschreibung: 'Ακούσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς in ihrem ersten Bestand und ihrer Eigentümlichkeit mithin gerade durch die arabische Uebersetzung am besten kenntlich wird. Ja, ausgeschlossen ist es sogar nicht einmal, dass die erhaltene griechische Rezension eine Rückübersetzung aus dem Arabischen ist ¹.

Eine Begründung dieses Eindrucks kann ich natürlich nicht versuchen, bevor ich auch den griechischen Text vorlege. Wie die Frage nach dem Verhältnis der beiden Rezensionen zu einander, wird ferner auch diejenige nach dem Alter unserer Schrift noch vertagt werden müssen. Das Genauere hat hier, wenn beide Texte vorliegen, durch einen Vergleich mit den von Papadopulos-Kerameus veröffentlichten griechischen Beschreibungen des Heiligen Landes bzw. mit der abendländischen Pilgerlitteratur des 14. bis 16. Jahrhunderts ermittelt zu werden. So viel steht nach der Geschichte von *Vat. Arab.* 286 allerdings bereits heute fest, dass schon die arabische Version spätestens noch im 16. Jahrhundert

¹ Hierfür könnte es wenigstens zu sprechen scheinen, dass statt eines Ἀλ-
θίως, beim Griechen stets Χαράσις = الحبش erscheint.

entstanden ist. Die griechische Urform des anonymen Büchleins aber wird entsprechend älter sein. Andererseits ergibt sich für diese ein unverrückbarer *terminus post quem* aus der Tatsache, dass der Grieche und der Araber übereinstimmend nicht mehr die Franciskaner, sondern bereits die Türken als Besitzer des „Sion“ kennen. Ausserdem werden noch folgende beiden Rezensionen gemeinsame Angaben bei Entscheidung der Datierungsfrage massgeblich sein. In der Grabeskirche wird dem nördlichen Querschiff des Kreuzfahrermünsters der Name einer Muttergotteskirche beigelegt, an welchen es erinnert, wenn noch heute die hier befindlichen Bogen einer wohl aus der Zeit des Modestus herrührenden Arkade diejenigen „der (allerseligsten) Jungfrau“, heissen. Die heutige Helenakapelle ist dem hl. Jakobus ὁ ἀδελφότητος, die heutige Adamskapelle Johannes dem Täufer geweiht. Die „Frankenkapelle“, heisst „Thron der hl. Helena“. Am Fuss des Oelbergs gilt die sog. Agoniegrotte als Versteck der Apostel zur Zeit des Leidens Christi. Von der Himmelfahrtskirche auf dem Oelberg ist bereits nicht mehr erhalten als heute, aber anscheinend ist der Platz noch nicht im türkischen Besitz¹. Von der früheren Pracht der Geburtskirche in Bethlehem entzückt noch sehr Vieles das Auge. Die Hauptkirche von Mâr Sâbâ hat einen Innenschmuck von „lapis lazuli“, d. h. wohl von Fayenceplatten²; anscheinend ist sie noch in dem Zustand, welchen ihr Kaiser Manuel Porphyrogenetos gab, das Kloster aber im Besitz der Griechen, da weder von Serben, noch von Iberern die Rede ist. Speziell aus dem arabischen Text kommen hierzu noch die im griechischen nicht erwähnten Momente, dass die heute den 40 Märtyrern von Sebaste geweihte kleine Kirche im Erdgeschoss des Glockenturms der Grabeskirche vielmehr dem Evangelisten Johannes geweiht ist und vor dem Eingang zu der Hauptkirche der Lateiner am Heiligen Grabe d. h. etwa an der Stelle des heutigen Magdalenaaltars sich ein Heiligtum der Maroniten befindet.

Der arabische Text ist im allgemeinen gut überliefert. Hin und wieder begegnen allerdings Verderbnisse, die immer richtig geheilt zu haben ich keineswegs allzu bestimmt behaupten möchte.

¹ Das Gegenteil wird nämlich nur von der nahen Pelagiagrotte gesagt.

² Vgl. das von mir über diese Art palästinensischen Kirchenschmucks in der *Röm. Quartalschr. für Christl. Altertumswissenschaft u. für Kirchengesch.* Jahrgang 1906. S. 149 Gesagte.

Die Sprache ist vulgär, sehr häufig besonders das ب vor dem Imperfekt, und die Orthographie ungleichmässig. Es steht vielfach, doch eben keineswegs konstant د für ذ, ت für ث und ط für ظ, vereinzelt auch ص für س. Wo ich etwas im einzelnen Fall hier als herrschend erkannte, habe ich dies, sonst das Klassische allgemein durchzuführen mich bestrebt. Die Femininendung ist bald * bald ę geschrieben. Doch scheint vor l und gewissen Kehllauten ohne dazwischentretende Interpunktion ę dem Schreiber als das sprachlich Geforderte zu gelten, weshalb ich in den betreffenden Fällen meinerseits immer diese Schreibung anwandte. Regelmässig stehen unter auslautendem ى zwei Punkte, die im Druck ebenso regelmässig wegblieben. Alle Aenderungen der Orthographie vollzog ich,

(fol. 73 v°) نبتدى بعون الله تعالى نشرح اوصاف المدينة المقدسة

اورشليم والكنائس التى بها والديورة ايضاً وعددهم والضيع التى حولها
ايضاً والانارات المقدسة والكنائس التى عسقتها رجل من المحيين للمسيح
ياهلنا الله ان نقتع بها ١٠

بارك يا سيد. 5

<١> اسمعوا يا كافة المسيحين الحسنيين العباد والرجال والنسا. الاصغار

والكبار. هذه الاوصاف. وهاهى هذه الاوصاف نقول. هى اوصاف

المواضع المقدسة. التى مشى فيها. وتردد ربنا يسوع المسيح. وامه الكلية

الطهاره والقديسه. وجميع الرسل القديسين وكافة الانبيا. المتوشحين بالله.

10 وهذا المكان المقدس. فهو الاصل والراس اعنى مدينة اورشليم

المقدسه. وهى التى تدعا مدينة الرب الملك العظيم. اعنى الله كما هو

مكتوب فى الانجيل المقدس الالهى. وليس هى فقط. تدعا المدينة

ohne das Ueberlieferte in Fussnoten anzumerken, nicht dagegen irgend welche andere, wenn auch ganz sichere Korrekturen. Die Uebersetzung strebt nach Wörtlichkeit, nicht nach Güte der Latinität. Alle griechischen Worte, welche der arabische Text selbst — in nicht geringer Zahl — aufweist, sind in sie eingesetzt. In Fussnoten ist dagegen bei dessen erstem Vorkommen das einem bestimmten arabischen Ausdruck zugrunde liegende griechische Wort — meist auf Grund der griechischen Textrezension — angemerkt, so oft seine Kenntniss für das Verständnis nützlich schien. Nur von mir eingeführt ist auch die Kapitelzählung. Das in der Hs. mit Minium Geschriebene erscheint in der Uebersetzung in Kursivdruck.

Incipimus adiutorio Dei excelsi (freti) exponere descriptionem Hierosolymorum, urbis sacrae et ecclesiarum, quae in ea sunt, et item monasteriorum et numerum eorum et item vicos, qui circa eam sunt, et illuminationes sacras et
 5 *ecclesias, quas studiose quidam ex Christi amantibus¹ persecutus est. Dignos Deus nos reddat, qui ea loca peragremus.*

Benedic Domine!

<1.> Audite universi Christiani (Deum) pulchre colentes²,
 10 et viri et mulieres, parvi et grandes, hanc descriptionem. Et ecce haec descriptio, dicimus, descriptio est locorum sacrorum, per quos incessit et conversatus est Dominus noster Iesus Christus et mater eius omnino pura et sancta omnesque sancti apostoli (incesserunt) et universi prophetae Deum in-
 15 duti³. Atque hic locus sacer (reliquorum) radix et caput est, videlicet sacra urbs Hierosolyma, ea, quae vocatur urbs Domini, regis magni, videlicet Dei, prout in sacro evangelio divino scriptum exstat. Neque ipsa solum urbs sacra vo-

¹ φιλόχριστος — ² εὐσεβής — ³ θεοφύρος

المقدسه . لكن والضيع التي حولها . وكافة المواضع التي بصفقتها . مقدسه
هى . وهى التي تدعا . فى العهد العتيق . ارض البشاره . ومن اجلها يقول
الرب . ارضاً تقيض عسلاً ولبناً . فهذه اذا اورشليم المدينة المقدسه . وما
يلها . ليس فى العهد الجديد فقط وجدت مقدسه (fol. 74 r°) ومنتخبه .
⁵ لكن وفى العهد العتيق . وهكذا نجد الاجناس والقبائل من المشارق
والمغارب . والقبله . والشمال . ينقاطرون . يسجدون بها . ليس المومنون
فقط . لكن والاراطقه والكفره هكذا يصنعون ١٢

٢> من اجل المدينة المقدسة اورشليم .

فهذه اذا اورشليم . هى فى وسط الارض . كما يقول داوود النبي .
¹⁰ اما الله . فهو ملكنا قبل الدهور . عمل الخلاص فى وسط الارض .
وهى فى مكان مرتفع . مشرف فى الارض وحسن جداً . ولها قلعه
مطربه . ولها اربعة ابواب . الواحد من جهة الغرب . ويدعا بباب
داوود . والاخر من جهة المشرق ويدعا بباب الجسمتانى والاخر من
جهة الشمال¹ ويدعا بالشامى . والاخر من جهة القبلة² . ويدعا بباب
¹⁵ صهيون المقدسه . ولها ايضاً باباً اصغر منهم . وهذا ان لها اسما . وهم
باب المغاربه وباب الزهر ١٣

٣> من اجل القلعه وبیت داوود .

وفى اول القلعه . بيت داوود . وهذه القلعه . لها ابراج حصينه

الشمال Hs. ² — القبلة Hs. ¹

catur, sed etiam vici, qui circa eam sunt, et univēra loca qui simul cum ea describuntur, sacra sunt, nimirum, quae in vetere testamento terra annuntiationis ¹ vocantur, et de eis Dominus dicit: « Terram redundantem melle et lacte ».

⁵ Atque haec igitur sacra urbs Hierosolyma et, quod ei propinquum est, non solum in novo testamento sacra inveniuntur et electa, sed et in vetere testamento. Et sic invenimus γένη et gentes ex oriente et occidente et meridie et aquilone turmatim venire et in ea adorare. Non fideles solum sed ¹⁰ etiam αἱρετικοί et infideles sic faciunt.

〈2.〉 *De urbe sacra Hierosolymis.*

Atque haec igitur Hierosolyma in medio terrae (sita) sunt, prout David propheta dicit: « Ad Deum quod attinet, rex noster est ante saecula; operatus est salutem in medio ¹⁵ terrae ». Et est locus elatus, e terra eminens, pulcher valde. Et arx magnifica urbi est. Et quatuor portae ei sunt: una versus occidentem, quae porta Gethsemanitana vocatur, et alia versus septentrionem, quae Damascena vocatur, et alia versus meridiem, quae porta sacrae Sion vocatur. Et ²⁰ item ei duae portae his minores sunt et illis nomina sunt porta Maghrebinorum et porta florida ².

〈3.〉 *De arce et domo David.*

Et in prima arce domus David est. Et huic arci turres firmæ fortes(que) sunt, et circa eam fossa est et valla fortis-

¹ ἐπαγγελία — ² ὠραῖος

قويه . وحولها خندق . ولها اصوار مكينه . وهذا البيت اعنى بيت داوود . فهو من مغارب القلعه . وفيه قصر داوود ايضاً . حيث كان يجلس . وبالليل يشتعل¹ قنديل فيه يظهر (fol. 74 v°) من المدينه . وهاك الف المزامير . والان هناك يجلسون المسلمين ٥

٥ <٤> ومن اجل القيامة المقدسه والقبر المقدس .

ومن هناك تاتى من جهة المشارق . كنحو رمية سهم . الى القيامة المقدسه . التى عمرتها القديسه هيلانه . ام العظيم قسطنطين الملك . وهذا الهيكل المعظم له قبتان . الواحدة هى ملبسه بقرمد² خارج حجره . والاخره فوقها وهى مفتوحه من فوق . ومعموله من داخل بخشب البقم ومن خارج مزنره برصاص . وتحت هذه القبه قبر المسيح النابع الحياه . وهذه القبه دايرها طاقات كبار جداً . عددهم خمسة وعشرين ومصورين الانبيا دايرها ايضاً . بفسفسه بفصوص ذهب وغير اشكال . ومن جهة القبلة . مصور العظيم قسطنطين . ومن جهة الشمال القديسه هيلانه . وفى وسط الانبيا . ومن تحتها عواميد رخام . ثمانية . وركائز عشره . ولهم 10 قناطر سبعة عشر . ومن خلفهم رواقات القبر المقدس . ومن تحت هذه العواميد . عواميد اخر . غلظ منهم الى الارض ثمانية عشر . وقواعد ستة . ولهم قناطر سبعة عشر . والارض التى تحت القبه . منقوشه برخام . وفى

مد Hs. ² — يشتعلون Hs. ¹

sima ei sunt. Et haec domus, videlicet domus David, in occidentali parte arcis (sita) est, et palatium quoque David in ea est, ubi sui conveniendi potestatem faciebat. Atque noctu in ea $\kappa\alpha\nu\delta\eta\lambda\alpha$ ¹ accenditur, quae conspicitur ex urbe.
 5 Ibi (David) psalmos docuit, et nunc ibi Moslemi sedent.

〈4.〉 *Et de sacra resurrectione et sacro sepulcro.*

Et inde orientem versus circiter, quantus est iactus sagittae, ibis ad sacram resurrectionem ², quam Helena Constantini Magni regis mater exstruxit. Atque huic aedi ³ permagni duo tholi ⁴ sunt, unus ab exteriori parte lapidum gypso vestitus, et alter supra eum apertus desuper ligno baqqam (dicto) constructus et extra plumbo obductus. Et sub hoc tholo est sacrum Christi sepulcrum vitam scaturiens. Et circa hunc tholum fenestrae valde grandes sunt,
 15 numero viginti quinque. Et item circa eum opere musivo prophetae picti sunt lapillis aureis aliusque speciei, et versus meridiem Constantinus Magnus pictus est et versus aquilonem sancta Helena et in medio prophetae. Et infra columnae ⁵ marmoreae sunt octo et pilae ⁶ decem eisque arcus sunt septemdecim et post eos sunt porticus ⁷ sacri sepulcri. Et sub his columnis aliae columnae crassiores sunt usque ad terram duodeviginti et pilae sex eisque arcus sunt septemdecim. Et terra, quae sub tholo est, marmore strata est. Atque in medio est sacrum sepulcrum et post
 25 sepulcrum ecclesia est Coptitarum et contra eam ecclesia Syrorum, et in medio eius sepulcra sunt Ioseph et Nicodemi, qui Christum sepeliverunt, a sacro sepulcro distantia sexaginta quinque pedum vestigia ⁸. Atque a dextra parte

¹ Lampe. — ² ἀνάστασις — ³ ναός — ⁴ τροῦλα, Kuppel. — ⁵ κολόνα, Säule. — ⁶ κιώνιον, Pfeiler. — ⁷ κατηχουμένιον, d. h. die Empore — ⁸ ἱχνάριον, βῆμα ποδός

الوسط قبة القبر المقدس . وخلف القبر كنيسة للقبط . ومن قدامها
 كنيسة للسريان وفي وسطها . قبور يوسف ونيقوديمس . الذان جنز
 المسيح . وبعدها عن (fol. 75 r°) القبر المقدس . خمسة وستين قدم . ومن
 ميان القبر المقدس درج عدده ثمانية وثلاثين . وفوقه رواقات . وهناك
 5 كنيسة للارمن . وفي الارض قرب هذا الدرج كنيسة للجبش . ومن
 شمال القبر المقدس الى اربعين قدم . هناك حجر رخام مدوره . ومشعول
 فوقها قنديلين . وهناك كانوا النسوة حاملات الطيب . لما مضوا الى
 القبر المسيح . ومن هناك . تمضى نحو عشرين قدم وتجد¹ كنيسة الافرنج .
 وهناك قطعه من العامود . الذى ربطوا فيه المسيح . فى وقت الامه .
 10 وخارج هذه الكنيسة <كنيسة>² للموارنه . وهذه الكنائس كما قلنا فهى
 محوطه القبر المقدس . وقبة القبر فى الوسط ١١

<٥> من اجل قبة القبر المقدس والقناديل التى فيها .

واما قبة القبر المقدس . فهى حسنه جداً . ولها عواميد لطاف
 تحوطها رخام اثنى عشر . ومن خارج . ومن داخل . والارضيه كلها
 15 ملبسه برخام ملون . وفوق هذه القبة . القبة الكبيرة المذكوره . والقبة
 تحتها . اعنى قبة القبر . <لها>³ اثنى عشر عامود . ومعلق بها قناديل ثمانية
 عشر . ومرصوصه من فوق برصاص . وقدام هذه القبة قبة اخرى .

¹ Hs. — ² كنيسة fehlt in der Hs. — ³ لها fehlt in der Hs

sacri sepulcri gradus (sunt) numero duodequadragenta et supra eos porticus sunt ibique ecclesia est Armeniorum, et in terra prope eos gradus ecclesia est Aethiopum. Atque a sinistra parte sacri sepulcri quadraginta pedum vestigiis
 5 (distans) ibi lapis rotundus est, super quam duo lampades ardent, ibique mulieres medicamina portantes ¹ erant, cum ad sepulcrum Christi vaderent. Et inde vadens viginti circiter pedum vestigia ecclesiam Francorum invenis ibique pars columnae est, ad quam Christus tempore passionis li-
 10 gabatur. Et extra hanc ecclesiam (ecclesia) Maronitarum est. Atque haec ecclesia, ut diximus, (dispositae) sunt, sacrum sepulcrum circumdantes et tegurium ² sepulcri in medio est.

<5.> *De tegurio sacri sepulcri et lampadibus, quae in eo*
 15 *sunt.*

Atque ad tegurium sacri sepulcri quod attinet, illud valde pulchrum est et graciles ei columnae circumquaque sunt marmoreae duodecim, et (ipsum) foris et intus et pavementum (eius) omne obductum est marmore varii coloris. Et super
 20 (illud) memoratus tholus grandis est. Et inferiori tegurio, nimirum tegurio sacri sepulcri, duodecim columnae sunt et duodeviginti *ἑξήκοντα* in eo suspensae plumboque desuper tectura est. Et ante hoc tegurium aliud tegurium est, nimirum tegurium sacri lapidis. Et intras per parietem tegurii

¹ *μυροφόρος*. — ² *κουβούκλιον*, die kuppelüberwölbte Kapelle.

وهى قبة الحجر المقدس . وبتدخل من حيط القبة القبر فى باب و بتشى
 اقدام سته . وهناك (fol. 75 v°) الحجر المقدس . الذى غطا فيه يوسف
 قبر المسيح . ومشعول فوقه للروم الارثودكسيين سبعة عشره قناديل
 وللأفرنج خمسة . وللارمن خمسة . وللسريان اثنين . وللقبط واحد .
 5 وللحبش اثنين¹ . ومن الحجر المقدس . الى ثلاته اقدام . باب اخر
 صغير . وداخله اذا عبرت على يمينك القبر المقدس . وهو رخام
 ابيض حسن طوله عشرة اشبار . وعرضه اربعة . ومشعول فوقه
 اربعة² واربعين قنديل للروم الارثودكسيين ستة عشر . وللأفرنج
 ثلاثة عشر . وللارمن ثلاته . وللقبط اربعة . وللسريان ثلاته . وللحبش
 10 خمسة . واذا خرجت من القبة الى برا . تجد مسطبتين . الواحده من
 هذه الجانب . والاخرى من الجانب الاخر . وبتضى من هناك .
 نحو الشرق . ثلاته وثلاثين قدم . تجد مايده صخريه . ومعلق بجانبها
 خورص . وفى الوسط بوليا لاون . ومعلق داير الخورص . قناديل سته
 وثلاثين . وايضاً اربعة وعشرين . وعلى تلك المايده . يقف الباطيريك
 15 ويناول النور المقدس للارثودكسيين . وهذه المايده . انما هى امام ابواب
 الكنيسة الجامعة وخلف المايده المقدسه نحو واحد وعشرين قدم رخامه
 واحد وفي وسطها نقب⁴ وبقرها عامود صغير . وهذا هو وسط الارض .
 وفوق هذا (fol. 76 r°) معلق خورص نحاس اصفر . عظيم وحسن .

نقب Hs. — ابعه Hs. — واثنين Hs.¹

sepulcri per portam et procedis, sex pedum vestigia et ibi lapis sacer est, quo Ioseph sepulcrum Christi clausit, et ardent super illum Graecorum orthodoxorum septemdecim *κανδηλαί* et Francorum quinque et Armeniorum quinque et
 5 Syrorum duo et Coptitarum una et Aethiopum duo. Et a lapide sacro tribus pedum vestigiis distat alia porta parva. Quam cum transgressus es, intra a dextra sacrum sepulcrum est, quod ex marmore albo constat decem spithamas longo et quatuor lato et ardent super illud quadraginta quatuor
 10 lampades: Graecorum orthodoxorum sedecim et Francorum tredecim et Armeniorum tres et Coptitarum quatuor et Syrorum tres et Aethiopum quinque. Et cum de tegurio foras exieris, invenies duos lectos lapideos, unum ab uno latere et alterum ab altero latere. Et vadens inde orientem versus
 15 triginta trium pedum vestigia invenies mensam petream et iuxta eam *χορός*¹ suspensus est et in medio est *πολυέλαιον*² et supremae sunt circa τὸν χορὸν triginta sex *κανδηλαί* et item viginti quatuor. Et super hanc mensam consistit patriarcha, ut orthodoxis ignem sacrum impertiatur. Et haec
 20 mensa ecce est ante portas ecclesiae *algâmi*³ et post mensam sacram circiter uno et viginti pedum vestigiis unus lapis marmoreus est et in medio eius foramen est et prope eum (posita) est columna parva et hic est medius terrae. Et super eum suspensus est *χορός* aeneus flavi coloris magnus
 25 et pulcher et in medio eius item *πολυέλαιον* est pulchrum, minus (quidem), sed magis artificiosum, cui triginta duo separatae cereorum sedes sunt et extra illud sunt sexaginta quatuor, et circuitus τῶν κανδηλῶν est trium et viginti. Et hic *χορός* tribus catenis in tholo suspensus est⁴. Et

¹ Kronleuchter, genauer ein mit Lampen besetzter Reif. — ² Vereinigung zahlreicher Lampen in anderer als in Reifform. — ³ τὸ καθολικόν. — ⁴ Die Beschreibung ist nicht sehr verständlich. Es scheint sich um eine zentrale Vereinigung von 33 Kerzenständern, von dieser ausgehende Arme mit 64 solchen und einen um des Ganze gelegten Reif mit 23 Lampen zu handeln.

وفى وسطه ايضاً بوليا لاون حسن اصغر منه واصنع . وله اثنين وثلاثين
مفرز للشمع . ومن خارج له اربعة وستين . ودائرة القناديل ثلثه وعشرين .
وهذا الخورص معلق فى القبة بثلاث سلاسل وهذه القبة لها ما يحوطها .
سته عشر طاقه كبار . والآن مسدودات . ولها عواميد ملاح ثمانية
⁵ واربعين وارضية الكنيسة مرخمه برخام حسن . ومن الزركس . فتمشى
مقدار سته عشرين قدم . وتطلع فى درج . ومنه يتمضى ايضاً . ثمانية
عشر قدم . وتبصعد لدرج اخر . وبين هذين الدرجين . كراسى الاربعة
بطاركة . اما الذى عن اليمين للاورشليمى . وهو الذى له قبة لطيفه مذهبه .
والاخر هو للاسكندراني والذى عن الشمال الواحد لبطريك القسطنطينيه .
¹⁰ والاخر لبطريك انطاكيه . ومعلق فوقهم ويثم ظريا . وبوليا لاون
والظريا فيها اثنين واربعين قنديل . وبقرب كرسى الاسكندراني . درج
عشرين <درجه>¹ ومنه يصعد الشماس الى الانبلن . ويقرا الانجيل . فوق
الانبلن . قبة مصبله مصوره بفسيفسه . لكن من كثر الزمان انتزعى .
ويستين منه شى جزوى . وقدام باب الهيكل شماعدين كبار . وشمع
¹⁵ كبار . (fol. 76 v°) مشكوكين فى الرخام . ومنهم الى ثمانية اقدام تمبلن
لطيف ومذهب . وله ثلاث ابواب وفوقه سته ايقونات كبار . وستة قناديل
فضه كبار . وغيرهم من فوق ثمانية وعشرين . وفيه ايضاً سته عشر
ايقونه . مصور فيهم الاعياد السيده وغيرهم . وفوق هولاي صلبوت

¹ درجه fehlt in der Hs.

hanc tholum sedecim fenestrae grandes circumdant, quae nunc obturatae sunt, eique duodequingenta columnae elegantes sunt. Et pavementum ecclesiae marmore pulchro stratum est. Atque ἀπὸ τοῦ νάρθηκος vadis viginti sex pedum vestigia et occurris gradui et vadis ab eo item duodeviginti pedum vestigia alterumque gradum ascendis. Et inter hos duos gradus sunt throni quatuor patriarcharum, Ad eos quod attinet, qui a dextra sunt, Hierosolymitani est is, cui est elegans tholus deauratus, et alter est Alexandrini. Et eorum, qui a sinistra sunt, unus patriarchae Constantinopolitani et alter patriarchae Antiocheni est. Et affixa sunt super eos et inter eos τορεῖα (?) ¹ et πολυέλαιον et in τορεῖα sunt quadraginta duo κανδῆλαι. Et prope thronum Alexandrini scala viginti <graduum> est, qua diaconus in
¹⁵ ἄμβωνα ascendit, ut τὸ εὐαγγέλιον legat. Et super ἄμβωνα est tholus in formam crucis constructus (et) opere musivo pictus. Sed (id) prae multitudine temporis evanuit et (tantum) aliqua pars (eius) paret. Et ante portam templi duo candelabra grandia sunt cum cereis grandibus marmore circumquaque vestita. Et ab eis octo pedum vestigiis (ab)est
²⁰ τέμπλον ² elegans et deauratum. Et ei tres portae sunt et super illud sex grandes εἰκόνες et sex grandes κανδῆλαι argenteae et aliae duodetriginta supra illas. Et item in eo sunt sedecim εἰκόνες, in quibus et alia et festa Dominae
²⁵ picta sunt. Et super haec est imago Christi crucifixi valde nimisque magna vultuque terribili. Et ante eam est κανδῆλα grandis habens quatuor candelabra. Atque ad portam regiam quatuor gradibus ascendis et vadis usque ante mensam sacram, quae grandis et magna est, laeta ³, habens super
³⁰ se tholum ligneum deauratum, et in omnibus columnis (eius)

¹ Den allerdings nur zweifelnd von mir befolgten Hinweis auf ein τορεῖα in der Bedeutung « Schnitzwerk » verdanke ich Herrn Dr. Cöln. In jedem Falle muss es sich um ein hängendes oder angeleimtes Traggerüste für Lampen handeln. — ² Das Ikonostasion. — ³ ὡραῖος

المسيح معظم جداً وبهياً . وصوره مرهوبه وقدامه قنديل كبير . وله شمعدين اربعة . والباب الملوكي فتصعد اليه باربع درجات . ويتمضي الى قدام المائدة المقدسه . التي كبيره ومعظمه مطربه بقبه فوقها من خشب ويذهب . وبعواميد كلهم مذهبات ويشعلون فوقهم سبعة قناديل .
 5 وخلف المائدة المقدسه بتطلع في درج عدده سبعة درجات . وهذا هو الكاندر¹ . اعنى الموضع الذى يقف فيه البطريك . والدرج ما يحوط المذبح . وفوق الدرج ثمان عواميد . فوقهم تحوط قناطر الهيكل ومن شمال المائدة المقدسه المذبح . وهو حسن جداً . مثل المائدة بقبه فوقه .
 ومنه بتزل بدرجه . وتخرج لبرا الى ابواب الكنيسه . وطول الكنيسه
 10 مائتين وثمانيه عشر قدم . وعرضها خمسة واربعين . ولها ابواب اربعة . اما الاول نحو الانبلن . والثانى عند المغتسل (fol. 77 r°) والثالث للقبر المقدس . والرابع للسيدة . ومن القبة الكبيره الى هيكل السيده كله للارتدوكسين ❧

٦> من اجل هيكل السيده ومغارة الصلب .
 15 واما هيكل السيده فهو فى الجانب الشمالى . من كنيسة الكاتوليكيه . وبعد عنها اقدم ثلاثه وثلاثين . وطولها خمسة عشر قدم . والعرض كذلك . ويشعلون فيه سبعة قناديل . وفيه وقفت السيده ونظرت المسيح . فى حين الصليب . واذا اطلعت لخارج الهيكل على شمالك تجد بلاطه مثل

¹ الكندرا Hs.

ornamenta aurea sunt et septem $\kappa\alpha\nu\delta\eta\lambda\alpha\iota$ supra eas ardent.
 Et post mensam sacram occurris gradibus numero septem.
 Et hic est $\kappa\alpha\theta\acute{\epsilon}\delta\omicron\alpha$ ¹, videlicet locus, ubi patriarcha constitit,
 et gradus, qui sacrificium ², circumit, et super hanc octo
 5 columnae sunt, supra quas arcus aedis ³ circumeunt. Et a
 sinistra mensae sacrae est oblatio ⁴ sacra pulchra valde,
 mensae similis, habens supra se tholum. Et de ea per sca-
 lam descendis et exis foras ad portas ecclesiae. Et longitudo
 ecclesiae est ducentorum duodeviginti vestigiorum pedum
 10 et latitudo quadraginta quinque. Et quatuor ei portae sunt.
 Et ad primam quod attinet, (ea) est prope $\tau\acute{\omicron}\nu\ \acute{\alpha}\mu\beta\omega\nu\alpha$, et
 secunda iuxta lavatorium et tertia ad sacrum sepulcrum et
 quarta ad Dominam. Et a tholo grandi usque ad templum
 Dominae omnia $\tau\acute{\omicron}\nu\ \acute{\omicron}\rho\theta\omicron\delta\acute{\omicron}\zeta\omega\nu$ sunt.

15 <6.> *De aede Dominae et spelunca crucis.*

Atque ad aedem Dominae quod attinet, ea ab ecclesia
 $\kappa\alpha\theta\omicron\lambda\iota\kappa\eta$ in latere sinistro est et triginta tribus pedum ve-
 stigiiis ab ea distat. Et longitudo eius quindecim pedum ve-
 stigiorum est et latitudo totidem. Et in ea septem $\kappa\alpha\nu\delta\eta-$
 20 $\lambda\alpha\iota$ ardent. Et eo (loco) Domina constitit Christumque
 crucifixum conspexit. Et si extra aedem ad sinistram in-

¹ Der Thron des Patriarchen — ² $\theta\upsilon\sigma\iota\alpha\sigma\tau\acute{\eta}\rho\iota\omicron\nu$, der hinter dem Ikonostasion
 liegende Altarraum. — ³ Gemeint sind die Bogen, welche die Kreuzfahrerbasili-
 ka von dem hinter ihr umlaufenden Chorumgang trennen. — ⁴ $\pi\rho\acute{\omicron}\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, der
 Tisch zur « Zurechtlegung » der eucharistischen Elemente.

المائدة . محموله على ثلاث عواميد . ويدخلوا في وسطها الناس فان كان
 الانسان ما هو معترف . ما يقدر يداخل . وان كان معترف يداخل بلا
 تعويق . ويشعلون فوق هذه قنديلين . وتمضى من هناك من جهة الشرق .
 نحو هيكل الكنيسة وهاهنا فيه موضع مثل هيكل . وهو المكان الذى
 5 اقتسموا فيه الجند ثياب المسيح . ومن هاهنا يتجى خلف الهيكل الكنيسة .
 تجدد تسعة وعشرين درج . وهناك كنيسة يعقوب اخو الرب . وهى
 على عواميد وركائز . وهى كله تستين بسوية الارض . ما خلا القبة . فانها
 تستين من خارج . وفيه الموضع حيث كانت الملكة هيلانه . تقف وترش
 الذهب لما كانوا يحفروا . حين (fol. 77 v°) وجدوا الصليب المكرم . لان
 10 من هنا يستين الموضع . حيث كان الصليب مخبا . وعن يمين هذه الكنيسة
 درج كله منقور من صخره . وبتنزل فيه احد عشر درجه . وهذا هو
 الموضع . التى كان الصليب فيه مخفى . وهذا الموضع مغارة عظيمة . وهو
 للارتودكسين ويشعلون فى <اليمين>¹ ثلاثة عشر قنديل وعن الشمال
 موضع صغير للافرنج . ولهم عشرة قناديل . وتتجى من هذا على شمالك
 15 خلف هيكل الكاتوليكية . تجدد موضع مشبك بقفص وفيه شققة من الحجر
 المقدس الذى اجلسوا المسيح عليه ولبسوه البرفير ✠
 <٧> من اجل الجمله المقدسه وما فيها .

ومنه تتجى على يمين الكنيسة . وهناك درج ثمانية عشر . ومنه بتصعد

¹ fehlt in der Hs. اليمين

cedis, invenis tabulam mensae similem tribus columnis supportatam. Et homines medii inter eas intrant. Si quis enim non confessus est, intrare non potest, et si quis confessus est, absque difficultate intrat. Et duae κανδῆλαι supra eam (tabulam) ardent. Et inde vadis versus orientem iuxta aedem ¹ ecclesiae, et hic locus est aedis similis, qui locus est, ubi milites vestimenta Christi diviserunt. Et hinc veniens post aedem ecclesiae invenis scalam undetriginta graduum. Et ibi est ecclesia Iacobi, fratris Domini, quae columnis et pilis fulcitur et tota terrae aequata videtur praeter tholum. Nam tholus extra paret. Et in ea locus est, ubi Helena regina stabat et aurum spargebat, quando foderunt, cum honorabilem ² crucem invenirent. Nam ex hoc (loco) locus paret, ubi crux abscondita erat. Et a dextra huius ecclesiae est scala tota e petra excisa eaque per undecim gradus descendis, et hic locus est, ubi crux latebat. Et hic locus spelunca magna est et est τῶν ὀρθοδόξων, et ardent a <dextra> tredecim κανδῆλαι, et a sinistra parvus locus Francorum est eisque decem κανδῆλαι sunt. Et deinde a sinistra veniens post aedem καθολικῆς (ecclesiae) invenis locum transenna reticulari clausum et ibi fragmentum sacri lapidis est, super quem Christum sedere iusserunt eumque τὴν πορφύραν induerunt.

<7.> *De sacra Golgotha, quaeque in ea sint.*

²⁵ Et ab eo (loco) vadis a dextra ecclesiae ibique sunt gradus duodeviginti et per eos ascendis ad sacram Golgotham,

¹ ναός, hier im Sinn von Kirchenschiff. — ² τίμιος.

الى الجبل المقدسه . حيث صلب ربنا يسوع المسيح بالجسد لاجل خلاصنا .
 والموضع الان كنيسة حسنه مطربه . طولها ثمانيه وثلاثين قدم . وعرضها
 كنيسه خمسہ وثلاثين . وفي الجانب اليمين المائدة المقدسه . وفي الشمال المذبح
 المقدس . وهذا الموضع كله صخر منقوش برخام وفي وسطه الثقب¹ المقدس .
 5 الذى وضعوا فيه صليب المسيح مخلصنا . اليهود العابرين الناموس . وهذا
 الثقب فهو مدور كله مفضض . ويخرج (fol. 78 r°) منه روايح دكيه .
 قدمه² مصور الصلبوت . وفي اليمين من الثقب . الى ستة اشبار . الصخر
 مشقوق الى اسفل الارض . اعنى الصخور التى تشققت فى اوان الصليب .
 وفوقها شبكه حديد . ويخرج منها روايح دكيه . وفي هذا الموضع حجمه
 10 ادم . لاجل هذا يسمى حجمه . وفي اليونانيه . موضع الاقرايون
 والاقرايونه معنا هامه . ويشعلون فوق الجبله اثني عشر قنديل . وايضاً
 قدامها³ اربعة عشر . والقبه كله مصلب . ومنقش بنفسيفسه . ولها ايضاً
 بولياونات اثنتين حسنين جداً . والارضيه منقشه برخام حسن ملون .
 وفي الجانب اليمين شبك حديد . ومنه بتطلع لكبرى القدسه هيلانه .
 15 وكل قناديل كنيسة . الجبله سته وثمانين ⑤

(٨) من اجل كنيسة السابق يوحنا وما فيها .

وتحت الجبله المقدسه . كنيسة للسابق المكرم . وهى للارتودكسيين .

قدام Hs. 3 — قدامها Hs. 2 — العايرين Hs. 1

ubi Dominus noster Iesus Christus secundum corpus pro nostra salute crucifixus est. Qui locus nunc ecclesia est pulchra (et) laeta, duodequadraginta pedum vestigia longa et triginta quinque lata. Et a dextro latere est mensa sacra
 5 et a sinistro oblatio sacra. Et hic locus totus petreus est (et) marmore stratus, et in medio eius foramen sacrum est, in quo Iudaei τὸν νόμον transgredientes ¹ crucem Christi salvatoris nostri posuerunt. Atque hoc foramen rotundum totumque argento circumdatum est, et odores fragrantex
 10 eo exeunt, et ante illud crucifixio picta est. Et a latere dextro foraminis post sex spithamas petra fissa exstat usque ad profundissimam partem terrae, videlicet petrae, quae tempore crucis fissae sunt, et super eas est cancellus ferreus odoresque fragrantex ex eis exeunt. Et hoc loco est cranium
 15 Adae. Propterea cranium nominatur et lingua graeca locus τοῦ κρανίου et κρανιεῖον, quod valet: «Caput mortui». Et ardent super Golgotham duodecim κανδῆλαι et item ante <eam> quatuordecim. Et camera tota in formam crucis constructa et opere musivo strata est. Et item (ecclesiae
 20 Golgothanae) duo πολυέλαια sunt valde pulchra. Et pavementum pulchro marmore varii coloris stratum est. Et in latere dextro cancellus ferreus est, per quem thronum sanctae Helenae conspicias. Et omnes κανδῆλαι ecclesiae Golgothanae sunt octoginta sex.

25 <8.> De ecclesia Iohannis praecursoris, quaeque in ea sint.

Et sub sacra Golgotha ecclesia honorabilis praecursoris est eaque τῶν ὁρθόδοξων est. Et post mensam huius eccle-

¹ παράνομος

وخلف مايده هذه الكنيسة طاقه . ومنها يستين تشقيق الصخور . وهذا
الموضع الذى فيه جمجمة ادم ويشعلون فوقه خمسة عشر قنديل ^١
<٩> من اجل المغتسل المسيح وما فيه فوق وتحت .

وخارج كنيسة السابق من جهة الغرب . قدام^١ هناك المغتسل .
^٥ الموضع الذى فيه يوسف ونيكوديمس . كفنا المسيح . لما احدروه عن
الصليب . وفوقه رخامه حسنه . (fol. 78 v°) طولها تسعة اشبار . وعرضها
شبرين ونصف . ودابرها مشبك بحديد . ويشعلون فوقها ثمانية قناديل .
ثلاثه للارتودكسيين . وواحد للافرنج . وواحد للارمن . وواحد للقبط^٢ .
وواحد للسريان . وواحد للحبش . وبتنزل من المغتسل . من جهة الشمال
^{١٠} الى الباب المقدس الذى منه يدخل الشعب ^٣

<١٠> ومن الباب الى المغتسل . ٣٣ قدم ومن المغتسل الى القبر
المقدس ٨٥ قدم وطول الهيكل جميعه ٢٨٥ قدم والعرض ١٦٠ قدم
ومن الكاتوليقيه الى باب المقدس ٧٠ قدم ومن الجبله الى القبر المقدس
١٣٠ قدم ومن القبر المقدس الى مغارة الصليب ٢٠٠ قدم ٤٠ درجه
^{١٥} ومن <القبر>^٣ المقدس الى الموضع الذى قسموا فيه ثياب المسيح ١٩٤ قدم

^١ Einige Worte müssen ausgefallen sein, vielleicht : الباب المقدس nach
einem : ἡ ἀγία πόρτα des griechischen Paralleltextes, da der « Salbungsstein »
sich tatsächlich gegenüber dem Portal der Grabeskirche befindet. — ^٢ Hs. القبط
— ^٣ القبر fehlt in der Hs.

siae fenestra est, per quam fissura petrarum patet. Et hic est locus, ubi cranium Adae est, et super eam quindecim $\kappa\alpha\nu\delta\eta\lambda\alpha\iota$ ardent.

5 <9.> *De lavatorio Christi, quaeque ibi et supra et infra sint.*

Et extra ecclesiam praecursoris versus orientem ante..... ibi est lavatorium, locus ubi Ioseph et Nicodemus Christum involverunt, quando eum de cruce deposuerunt. Et super eum marmor pulchrum est, septem spithamas longum et duas
10 et dimidium latum, et in circuitu ferro cinctum est. Et octo $\kappa\alpha\nu\delta\eta\lambda\alpha\iota$ super illud ardent: tres $\tau\omega\nu\ \delta\rho\theta\omicron\delta\delta\acute{\epsilon}\xi\omega\nu$ et una Francorum et una Armeniorum et una Coptitarum et una Syrorum et una Aethiopum. Et descendis a lavatorio versus sinistram ad portam sacram, per quam populus intrat.

15 <10.> *Et a porta usque ad lavatorium sunt xxxiii pedum vestigia et a lavatorio usque ad sacrum sepulcrum lxxxv pedum vestigia, et longitudo omnis templi cclxxxv pedum vestigiorum est et latitudo clx pedum vestigiorum, et a $\kappa\alpha\theta\omicron\lambda\iota\kappa\eta$ (ecclesia) usque ad partem sacram lxx pedum vestigia sunt et a Golgotha usque ad sacrum sepulcrum cxxx*
20 *pedum vestigia et a sacro sepulcro usque ad columnam clxxviii pedum vestigia et a sacro sepulcro usque ad speluncam crucis cc pedum vestigia, xl gradus et de sacro <sepulcro> usque ad locum, ubi vestimenta Christi diviserunt, clciv pedum vestigia et de sacro sepulcro usque ad templum Dominae cxl*
25

ومن القبر المقدس الى هيكل السيده ١٤٠ قدم ومن القبر المقدس الى
الموضع الذى وقفوا فيه حاملات الطيب ٤٨ قدم ١٥

<١١> وفى الاول كان للهيكل سبعة ابواب. لكن الان واحد فقط مفتوح
وارتفاعه ١٩ اشبار وعرضه ١٣ شبر والمسلمون لهم شئ معلوم. اذا اعطيوه
واخذوا المرسوم لهم. ويفتحوه من المسا ويدخل الشعب ثم يغلقون.
وياقو بالغداه ويفتحوا ويخرجوهم. وبعد ذلك يغلقون ويحتمون. لان
هكذا العاده. لكن يوجد فى القبر المقدس. اناس من الارثودكسيين
ومن (fol. 79 r°) الافرنج ومن الارمن. ومن القبط ومن السريان.
ومن الحبش. ويخدمون كلاً منهم فى الكنيسة. وكل قتاديل التى
للالرثودكسيين ٣٨٥ قنديل من جملتهم ٤٨ ما ينظفوا اصلاً ١٥

<١٢> وخارج الباب^١ المقدس. من جهة الشمال. ثلاث عواميد رخام
ابيض. ومن وسطهم. خرج النور المقدس. فى الزمان القديم. وهى
مشققات. يستينوا الى اليوم. وبقرب الباب^٢ المقدس. باب اخر. فى
الجنب اليمين وبين البابين ثلاث عواميد رخام اخضر. ومن هذا الباب
القديسه مريم المصريه. حتى تدخل وتسجد. فامتعت بقوة لا ترى. اتت
ووقفت خارج فرفعت نظرها. وابصرت ايقونة والدة الله فوق الباب.
فتضرعت اليها ودخلت. كما هو مكتوب فى خبرها. واما الباب اثنى
عشر عامود مصطفه وعن اليمين درج وفوقه باب مسكن وهذا هو

باب Hs. ٢ - باب Hs. ١

pedum vestigia et de sacro sepulcro usque ad locum, quo medicamina portantes constiterant, XLVIII pedum vestigia.

<11.> *Et primo* aedi septem portae erant. Sed nunc una solum aperta exstat, undeviginti spithamas *alta* et tredecim spithamas *lata*. Et Moslemis aliquid usitatum est, (nempe) cum exegerunt et acceperunt, quod ab eis impositum est, ante vesperam eam aperiunt intratque populus. Deinde claudunt et (red)eunt altero mane et aperiunt eosque exire sinunt. Et postea claudunt et obsignant, quoniam haec consuetudo est. Invenitur autem in sacro sepulcro turba hominum τῶν ὀρθοδόξων et Francorum et Armeniorum et Coptitarum et Syrorum et Aethiopum et simul omnium quidam ecclesiastica officia peragunt in ecclesia. *Et omnes κανδῆλαι, quae τῶν ὀρθοδόξων sunt, CCCLXXXV κανδῆλαι sunt, et*
 15 *ex earum summa XLVIII omnino accensae sunt.*

<12.> Et extra portam ecclesiae a latere sinistro tres columnae marmoreae albae sunt et e medio earum antiquissimo tempore ignis sacer exiit fissaeque parent ad (hunc) usque diem. Et prope portam sacram alia porta a latere
 20 dextro est et inter duas portas tres columnae marmoreae virides sunt. Et per hanc portam sancta Maria Aegyptiaca ivit, ut intraret et adoraret, atque invisibili virtute retenta est forisque stetit et levatis oculis suis conspexit εἰκόνα Dei genitricis supra portam. Atque eam imploravit et intravit,
 25 prout in historia eius scriptum exstat. Et ad portam quod attinet, duodecim columnae circa eam dispositae exstant. Et a dextra scala et supra eam porta (cuiusdam) habitatio-

كرسى القديسه هيلانه . ولها قبة صخرية . وفيه جلست القديسه هيلانه .
وحاكت اليهود لاجل الصليب المكرم وغير ذلك . وتحت هذه
كنيسة للجبشن ١٦

١٣ من اجل قبة الاجراس وما فيها وعدد درجها والكنائس التي
٥ بقربها والقيامة الصغيره .

وعن شمال الباب^١ المقدس قبة للاجراس . وهى ملتصقة مع حائط
الكنيسة العظما . وهى منه بقناطر وعواميد لطاف رخام عددهم
٨٦ لكن فى الاول كان اكثر . مقدار مايه . لكن خربت من طول
الزمان . وعدد درجها ثلثه وتسعين درجه . (fol. 79 v°) وتحتها كنيسة
١٠ القديس يوحنا الثاولوغس . وبقربها القيامة الصغيره^٢ . وهاهنا استقبل
المسيح مريم المجدليه . مع مريم والدة الله . وقال لهن افرحن فسجدن
له . وهذه القبة انهدمت . ويجتمع هاهنا المسيحيين ويصلون . ومن هناك
كنيسة اخرى . للقديس يعقوب اخو الرب . وفيها مدفون راسه .
وهذه الثلاث كنائس على صف . ولهم باب واحد . ويغلقون من
١٥ الصحن المقدس . وداخل القيامه درج يصعدوا منه الى قلالة البطريك .
ومع ثلاث كنائس سينوديكن البطريك . وله شباك فيه صناعه عظيمه .
وتحته واحد اخر . لقلالة البطريك ومنه يتستبين كنيسة القديس
يعقوب . وفوق السينوديكن مايدة البطريك ١٦

^١ Hs. باب — ^٢ Hs. المقدسه , was nach der Kapitelüberschrift zu korrigieren ist.

nis est. Et hic est thronus sanctae Helenae eique tholus lapidea est. Et in eo sancta Helena sedit et Iudaeos de honorabili cruce aliisque rebus inquisivit. Et subtus illum Aethiopibus ecclesia est.

5 <13.> *De tholo tintinabulorum, quaeque in eo sint, et (de) numero graduum eius et ecclesiis, quae prope illum sunt, et parva resurrectione.*

Et a sinistra portae sacrae tholus tintinabulorum est, parieti maioris ecclesiae adhaerens. Qui aedificatus est cum
 10 arcibus et columnis elegantibus marmoreis numero LXXXVI. Sed primo plures fuerunt, (nempe) quasi centum. Sed diuturnitate temporis destructus est. Et gradus eius sunt numero nonaginta tres gradus. Et sub eo ecclesia sancti Iohannis τοῦ θεολόγου est et prope eum resurrectio <parva>.
 15 Et hic Christus Mariae Magdalenae et Dei genitrici Mariae obviavit eisque dixit: « Gaudete »¹. Atque adoraverunt eum. Et hoc tegurium dirutum est. Et huc Christiani conveniunt, ut orent. Et inde alia ecclesia est sancti Iacobi fratris Domini, et caput illius in ea sepultum est. Et hae
 20 tres ecclesiae serie continua (dispositae) sunt, eisque una porta est, qua ab aula sacra² clauduntur. Et intra resurrectionem scala est, per quam ad κελίον patriarchae ascenditur. Et cum tribus ecclesiis (coniunctum) est συνοδικόν patriarchae eique est cancellus magna arte confectus et sub
 25 illo alius (cancellus) κελίῳ patriarchae, de quo ecclesia sancti Iacobi paret. Et supra συνοδικόν mensa patriarchae est.

¹ Χαίρετε. — ² Gemeint ist der plattenbelegte Raum vor dem Hauptportal¹ der Grabeskirche.

١٤> من اجل كنيسة القديس قسطنطين ودير السيده .
 واما كنيسة القديس قسطنطين . فهي كنيسة البطريك . وهي فوق
 السطح . ملتصقة بجايط الكنيسه العظمى . وداخل هيكل هذه الكنيسه
 بقرب المذبح . شباك يشرف على القبر المقدس . وفيه كوة اخرى .
 ٥ يشرف على الخورص . ويشعلون فيها ثمانية عشر قنديل . ستة منهم ينطفئوا .
 ومن قلاية البطريك . كنحو رمية سهم . دير السيده الراهبات . وفيه
 نسكت القديسه ملانى . مع ثمانية عذارى ٦

١٥> من اجل قدس القديسين والهيكل العظيم وما فيه .
 ومن القبر (fol. 80 r°) المقدس من جهة الشرق كنحو نصف ميل .
 ١٠ قدس القديسين حيث جلست السيده . وكانت تغدى بامر الله من
 الملاك . وهي ابنة اثني عشر سنه . وفيه دبح النبي زخاريا . وفيه اقتبل
 سمعان للمسيح على ساعديه . وفيه كان الثابوت . التي فيه قبة الشهاده .
 ولوحي العهد والجرة الذهب . التي كان فيها المن وعصاة هارون .
 والتمياطن الذهب . وكافة الرسوم القديمه . التي كانت مثال السيده . فلما
 ١٥ اتى الحق . وظهرت النعمه . بطل الرسم وعبر . وهذا الهيكل . مرصص
 من فوق . وحسن فى الغايه وله اربعة ابواب . الباب الذى دخل منه
 المسيح . وهو راكب بالسعف والاغصان . الان هو مغلق . وبقربه
 الهيكل الذى علم فيه المسيح اليهود العصاه . وهذا ايضا مرصص . وخارج

<14.> *De ecclesia sancti Constantini et monasterio Dominae.*

Atque ad ecclesiam sancti Constantini quod attinet, ea ecclesia patriarchae est. Et ea est supra tectum, adhae-
 5 rens muro ecclesiae maioris. Et intra templum huius ecclesiae prope oblationem cancellus est, qui sacro sepulcro superimminet. Et ibi alia fenestra est, quae $\chi\alpha\rho\omega$ superimminet, in quo duodeviginti $\kappa\alpha\nu\delta\eta\lambda\alpha\iota$ ardent, e quibus sex (semper) accensae sunt. Et a $\kappa\epsilon\lambda\lambda\iota\omega$ patriarchae, quantus
 10 iactus est sagittae (ab)est monasterium Dominae monialium. Et in eo sancta Melania cum octo virginibus vitae religiosae vacavit.

<15.> *De sancto sanctorum¹ et templo magno, quaeque in eo sint.*

15 Et a sacro sepulcro versus orientem circiter dimidio $\mu\iota\lambda\iota\upsilon$ (ab)est sanctum sanctorum, ubi Domina sedit et iussu Dei primo quoque mane ab angelo nutriebatur, cum esset puella duodecim annorum. Et in eo Zacharias propheta sacrificavit et in eo Simeon Christum super brachia sua suscepit.
 20 Et in ea fuit arca, in qua tabernaculum testimonii² et tabulae legis erant, et amphora aurea, in qua Manna fuit, et virga Aaron et $\theta\upsilon\mu\iota\alpha\tau\eta\rho\iota\omega\upsilon$ aureum et universae figurae veteres, quae similitudines Dominae fuerunt. Atque quando venit veritas et gratia apparuit, figura evanuit et
 25 transiit. Et hoc templum desuper plumbo tectum est et extremum in modum pulchrum, eique quatuor portae sunt. Porta per quam Christus (pullo) vectus cum palmitibus et ramis intravit, nunc clausa est. Et prope eam templum est, in quo Christus rebelles Iudaeos docuit, et hoc item

¹ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, die beständige Bezeichnung der Qubbet es-Sachra in griechischen Texten. — ² Dieser tatsächliche Unsinn muss auf einer Vertauschung zweier Worte in der griechischen Verlage beruhen. Den arabischen Text für korrupt zu halten verbietet das maskuline Suffix in فيه .

فى صحن الهيكل من جهة الشمال . الجب الذى طرحوا فيه اليهود اراميا
النبي ١٦

<١٦> من اجل بيت يواكيم وحنه وانسبا السيده والحمام وابرويا
يتكنى كوليميترا وبيت بيلاطس وبيت حنان وقيافا والعامود الذى فيه
٥ ربطوا المسيح .

ومن هناك تمضى الى بيت يواكيم وحنه . وانسبا السيده . وهذا
هو مغاره عميقه ويقولون . ان هاهنا داخل . ولدت حنه السيده . واخيراً
ملوك المسيحين . جعلوه (fol. 80 v°) دير وكنيسه . والان فى يدي
المسلمين . وبقرب الابرويا يتكنى كوليميترا . التى فيها وجد المسيح المخلع .
١٠ الذى كان له ثمانيه وثلاثين سنه واشفاه . وبقربها ايضاً حمام لاقربا السيده .
وبعيد عنها قليل . من جهة الغرب بيت بيلاطس . وهذا خارج فوق
الطريق . وله قنطره عظيمه . وفوقها عليه صغيره وفيه ^١ كان عامود .
وذكروا ان بيلاطس ربط المسيح فيه وعذبه ومنه يتمضى لبيت الكهنه
العابرين الناموس . حانان وقيافا . والان هو منزل . وي طرحوا فوقه
١٥ الزيات الحارجه من المدينه ١٦

<١٧> من اجل الكنايس الموجوده اليوم فى اورشليم وعددهم .
يوجد اليوم بمعونه المسيح فى اورشليم من الكنايس . التى يققدسوا

١ Hs. . وفيها . Allein die Geisselungssäule kann doch nur in den بيت
nicht in die — auch noch obere — قنطرة verlegt werden . بيلاطس

plumbo tectum est. Et foris in aula templi versus sinistram puteus est, in quem Iudaei Ieremiam prophetam coniecerunt.

5 <16.> *De domo Ioachim et Annae et cognatorum Dominae et balneo et ἀπορροία, quae κολυμβήθρα appellatur, et domo Pilati et domo Annae et Caiphae et columna, ad quam Christum ligaverunt.*

Et inde vadis ad domum Ioachim et Annae et cognatorum Dominae. Et haec est spelunca profunda, et dicunt
10 hic intus Annam Dominam peperisse. Et postremo reges Christianorum ibi monasterium et ecclesiam construxerunt. Et hodie in manibus Moslemorum est. Et prope eam (domum) est ἀπόρροια, quae κολυμβήθρα appellatur, in qua Christus paralyticum undequadraginta annorum invenit eumque
15 sanavit. Et prope eam item balneum cognatorum Dominae est. Et paulum ab ea versus occidentem domus Pilati distat. Et haec foris super viam est et arcus magnus ei est et super illum (alius arcus) parvus ei est. Et in ea columna fuit, ad quam Pilatum Dominum ligavisse et castigavisse
20 perhibent. Et ab ea vadis ad domum sacerdotum τὸν νόμον transgredientium, Annae et Caiphae. Et nunc deserta est et purgamenta ex urbe exeuntia super illam coniciuntur.

<17.> *De ecclesiis, quae nunc Hierosolymis inveniuntur, earumque numero.*

25 Inveniuntur hodie auxilio Christi Hierosolymis ecclesiae, in quibus οἱ ὀρθόδοξοι missarum solemnia celebrant ¹, duode-

¹ λειτούργεω.

فيها الارثودوكسين ثمانية عشر كنيسة. الاولى قبر المسيح المقدس التابع
الحياه الثانيه يوحنا الانجيلي الثالثة القيامة المقدسه. الرابعة القديس
يعقوب الخامسة العظيم قسطنطين. السادس للسيدة السابع للسباق
المكرم الثامن القديس مار جرجس في حارة اليهود التاسع للقديسه
5 تقلا العاشر للقديس ديمتريوس الحادى عشر للقديس نيقولاوس الثانى
عشر للقديسه حنه الثالث عشر للقديس اقيميوس الرابع عشر (fol. 81 r°)
للقديسه كاترينا الخامس عشر لمار ميخايل الذى فى دير انطرن¹ مار
سابا السادس عشر لمار جاورجيوس السابع عشر للقديس تاودورس
الثامن عشر للقديس باسيلوس وهذا الكنايس هى التى يقدسون اليوم²
10 فيها الارثودوكسين. ولكن قد كان فى الزمان القديم كما يزعمون فى
اورشليم ٣٦٥ كنيسة ٥

(١٨) من اجل الضيع التى خارج اورشليم واول ذلك صهيون
المقدسه .

فهذه صهيون المقدسه . من شمالى اورشليم . وهذه كانت بيت زبدى .
15 وفيها سار العشا السرى . والغسل المقدس . وفيها ظهر المسيح لتلاميذه

¹ Hs. النظرش. Die Stelle ist verderbt. Schon von erster Hand wurde دير
statt eines zuerst geschriebenen ال korrigiert. Auch das ر von النظرش scheint
über einen anderen Konsonanten (ه oder ي) weggeschrieben zu sein. Das
vom mir zweifelnd in den Text gesetzte انطرن schlug Herr Dr. Cöln vor.
اليود schon von erster Hand korrigiert statt اليوم² —

viginti. *Prima* est sacrum Christi sepulcrum vitam scaturiens, *secunda* Iohannes evangelista, *tertia* sacra resurrectio, *quarta* sanctus Iacobus, *quinta* Constantinus Magnus, *sexta* Dominae, *septima* honorabilis praecursoris, *octava* sanctus domnus Georgius in platea Iudaeorum, *nona* sanctae Theclae, *decima* sancti Demetrii, *undecima* sancti Nicolai, *duodecima* sanctae Annae, *decima tertia* sancti Euthymii, *decima quarta* sanctae Catharinae, *decima quinta* domni Michaël, qui est in monasterio speluncae (?) domni Sabae, *decima*
 10 *sexta* domni Georgii, *decima septima* sancti Theodori, *duodevicesima* sancti Basilii. *Et hae ecclesiae* sunt, in quibus hodie οι ὁρθόδοξοι missarum solennia celebrant. Sed antiquissimo tempore, prout affirmant, fuerant Hierosolymis CCCLXV ecclesiae.

15 <18.> *De vicis, qui extra Hierosolyma sunt, atque primus quidem eorum est sacra Sion.*

Haec igitur sacra Sion est, a sinistra parte Hierosolymorum (sita). Et haec erat domus Zebedaei. Et in ea coena mystica facta est et sacra (pedum) ablutio. Et

بعد القيامه والابواب مغلقه . وفيها صار التفتيش من الرسول توما . وفيها
كان قبر داود وسليمان والقديس استفانوس . وهاهنا جلست السيده بعد
صعود المسيح الى زمان قيامتها . واليه اتوا الرسل محتلفين بالسحب لاجل
تجنيز السيده والان هي في يدى الاسماعيلين . وما يتركوا احداً من
غير قبيله يدخل الى داخل ٥

١٩> من اجل حقل الفخار .

ومن هاهنا بتصدر نحو الشمال . بتجد حقل الفخار مدفن الغربا .
وهو الحقل الذى اشتروه بالفضه . التى اباع فيها يوطس للمسيح (fol. 81 v°)
وفيه يدفنون الان الرهبان . وهى من القبر المقدس . مقدار ميل وثلاث
غلوات 10

٢٠> من اجل بير ايوب وما كان فيه .

ومن هناك بتنزل الى الوادى . حيث بير ايوب وكما يقولوا انه كان
يصير به عجبا عظيما . وذلك انه السنين . الذى كان فيها حسن الحمال كان
يمتلى الى ان تخرج ما الى خارج . وتسكب فى الوادى الذى هو وادى
البكا . ولما صار امره بالعكس لا امتلا ولا طلعت الما 15

٢١> من اجل عين سلوان وقبر اشعيا النبي .

وفوق بقرب المدينه هو الموضع الذى فيه نشروا اشعيا النبي . وهاهنا
قبره . وفوقه عين سلوان التى تاويلها المرسله . واليها ارسل المسيح الاعما .

in ea Christus post resurrectionem discipulis suis ianuis clausis apparuit. Et in ea examinatio¹ per apostolum Thomam facta est. Et in ea fuit sepulcrum David et Salomonis et sancti Stephani. Et hic Domina post ascensionem Christi⁵ usque ad tempus resurrectionis² suae sedit. Et huc variis ex regionibus (?) apostoli nubibus (vecti) propter sepulturam Deminae venerunt. Et nunc in manibus Ismaëliitarum est neque quemquam alius gentis intrare sinunt.

⟨19.⟩ *De agro figuli.*

¹⁰ Et hinc procedens sinistram versus invenis agrum figuli, sepulturam peregrinorum. Et hic est ager, quem comparaverunt argento, quo Iudas Christum venderat, ibique nunc monachos sepeliunt. Et distat a sacro sepulcro quasi *μῖλις* et tribus stadiis.

¹⁵ ⟨20.⟩ *De puteo Hiob et, quid in eo fiat.*

Et inde descendis in vallem, ubi puteus Hiob est et, ut dicunt, magnum miraculum in eo accidere solet, quod hoc est, ut annis, quibus pulchrae fruges sunt, ita repleatur ut aqua foras exeat et per vallem redundet, qui vallis fletus²⁰ est, et cum contrarium acciderit, non repleatur neque aqua compareat.

⟨21.⟩ *De fonte Siloa et sepulcro Isaiae prophetae.*

Et supra prope urbem est locus, ubi Isaiam prophetam dissecuerunt. Et hic sepulcrum eius est. Et super illud²⁵ est fons Siloa, cuius (nominis) interpretatio est: « Missa ».

¹ ψηλάφησις. — ² μετάστασις.

وغسل وجهه وابصر . وهذا الما يصعد بالنهار ثلاث مرار . وينقص
ايضاً وهو بعيد عن القبر المقدس ميل وغلوتين ٥
من اجل الجسمانية

وفي لحف جبل الزيتون الجسمانية التي كانت اولاً ضيعه . وفيها
٥ المغارة . التي اختفوا الرسل فيها من اجل خوف اليهود في اوان التسليم .
وبقربها البستان . الذي اسلم فيه^١ يوطس للمسيح . ودفعه لليهود المتجاوزين
الشريعة . وفوقه قليل الموضع الذي فيه صلى المسيح في اوان (fol. 82 r°)
الآلام المخلصه وهناك حجر صخريه حيث ترك بطرس . ويعقوب . ويوحنا .
واتا فوجدهم نيام . وقال لهم . قوموا اسهروا وصلوا ١٠
١٠ <٢٣> من اجل كنيسة السيده التي في الجسمانية .

وبعيد من البستان قليل كنيسة السيده . التي في الجسمانية . وهي التي
قبرها داخلها وهذه الكنيسة عميقه يتنزل اليها بخمسين درجه وفي نصف
الدرج في الجانب اليمين . قبر يواكيم وحنه . وبقرب الهيكل قبه صخريه
وتحتها قبر السيده وفوقه قبر رخام ابيض . في اوقات عدده تعرف . ويخرج
١٥ منها روايح دكيه عظيمه . ويشعلون فوقه . ثمانية عشر قنديل . للارتودكسيين
سته . وللافرنج ثلاثة . وللارمن ثلاثة . وللقبط ثلاثة . وللسريان ثلاثة .
ومن قدام للارتودكسيين ومن خلف للاراطقه . يقدسوا وحدهم .
وخارج الهيكل بقليل . وادى البكا . منه مزعم ان يمجّد بنهر النهار

^١ في Hs.

Et ad eum Christus caecum misit, qui faciem suam lavit et vidit. Et haec aqua ter per singulos dies ascendit et item minuitur. Et abest a sacro sepulcro $\mu\lambda\acute{\iota}\omega$ et duobus stadiis.

⁵ <22.> *De Gethsemane.*

Et in radicibus montis oliveti Gethsemane est, quod prius praedium fuit. Et ibi est spelunca, in qua apostoli propter metum Iudaeorum tempore traditionis latuerunt. Et prope eam hortus est, in quo Iudas Christum tradidit eumque Iudaeis legem transeuntibus ¹ permisit. Et paulo super illum locus est, quo Christus tempore salutiferae passionis oravit, ibique lapis petreus est, ubi Petrum et Iohannem et Iacobum reliquit et, cum veniret, eos dormientes invenit eisque dixit: « Surgite, vigilate et orate ».

¹⁵ <23.> *De ecclesia Dominae, quae in Gethsemane est.*

Et paulum ab horto ecclesia Dominae abest, quae in Gethsemane est, nimirum ea, intra quam eius sepulcrum est. Quae ecclesia tam profunda est, ut quinquaginta gradibus ad eam descendatur. Et in media scala a latere dextro ²⁰ sepulcrum Ioachim et Annae est. Et prope templum ² tegurium petreum est et sub eo sepulcrum Dominae et super illud sepulcrum marmoreum album, de quo certis quibusdam temporibus, odores admodum fragrantés exeunt. Et super illud duodeviginti $\kappa\alpha\nu\delta\eta\lambda\alpha\iota$ ardent: $\tau\omega\nu\ \delta\theta\theta\omicron\delta\acute{\omicron}\xi\omega\nu$ sex et Franco-
²⁵ rum tres et Armeniorum tres et Coptitarum tres et Syrorum tres. Et ab anteriore parte est $\tau\omega\nu\ \delta\theta\theta\omicron\delta\acute{\omicron}\xi\omega\nu$ et a posteriore $\tau\omega\nu\ \alpha\iota\tau\epsilon\tau\iota\kappa\omega\nu$. Una (enim) celebrant missarum solemnias. Et paulo extra aedem vallis fletus est, quam fluvio ignis Gehennae celebrem esse constat (?), qui peccatoribus et infide-

¹ παράνομος. — ² βῆμα, der durch das Ikonostasion abgeschlossene Altarraum.

الجحيم الذى هو للخطاه والكفره . ومن الجسمانيه . الى القبر المقدس
ميل واحد ⑤

٢٤> من اجل جبل الزيتون ومغارة بلاجيا وارض الاردن والجليل
الصغير .

٥ ومن هاهنا بتطلع الى جبل الزيتون . وفي راس الجبل الموضع الذى
صعد فيه ربنا يسوع المسيح الى السموات . وهاهنا كان هيكل عظيم
وحسن (fol. 82 v°) جداً . وهو الذى اخبروه الكفره . وفي وسط قبه
كما كانت . ودائرها عواميد رخام اثني عشر بقناطرها . وركائزهم الكل
من رخام ابيض . وداخل القبه الموضع الذى داس فيه المسيح . لما صعد .
١٠ واقدامه الطاهره . مرسومات فى الصخر . والان باقى الواحد فقط .
والاخر اخدوه الافرنج . من قديم الزمان ويخرج منه روايح دكيه . والى
هاهنا اتت السيده . لتسجد قبل نياحها^١ . وظهر لها ريس الملايكه
غبريل^٢ وسلم عليها . واعطاها غصن من النخل . واخبرها من ارتقاها
من الارض الى السما . وخارج الهيكل كرمية نجر . المغاره التى نسكت
١٥ فيها القديسه بلاجيا . وهى فى يدي المسلمين . وما يقر احداً من غير قبيله
يدخل اليها . وفوق موضع القديسه قدم مرسوم . ويقولون انه دوسة
ملاك . ومن موضع الصعود بتضى قليل من هناك بتنظر ارض الاردن .
وايضاً فى يمين الجبل مكان شاخ كراس جبل وفيه برج . وهذا هو

١ غبريل Hs. — نياحها Hs. ٢

libus (praeparatus) est. Et a Gethsemane usque ad sacrum sepulcrum est *μῆλον* unum.

<24.> *De monte oliveti et spelunca Pelagiae et terra Iordanis et parva Galilaea.*

5 Et hinc ad montem oliveti incedis et in vertice montis locus est, ubi Dominus noster Iesus Christus in coelos ascendit. Et hic valde magna et pulchra aedes fuit, quam infideles destruxerunt. Et in medio, ut (antea) fuit, tegurium est et circa illud duodecim columnae marmoreae cum
10 arcibus suis et pilis eorum sunt, omnia marmore albo (facta). Et intra tegurium est locus, ubi Christus constitit, cum in coelum ascenderet, et pura pedum eius vestigia petrae impressa sunt, ex quibus unum solum nunc manet, alterum antiquissimo tempore Franci asportaverunt, odoresque fragran-
15 tes inde exeunt. Et huc Domina, ut adoraret, ante obitum suum venit, et archangelus Gabriel ei apparuit eamque salutavit et ramum palmae ei dedit eique annuntiavit ipsam a terra in coelum elevatum iri. Et extra aedem, quantus iactus est lapidis, est spelunca, in qua sancta Pelagia
20 religiosae vitae vacavit¹. Ea in manibus Moslemorum est neque quemquam alius gentis in eam intrare sinunt. Et super locum sanctae pedis vestigium (solo) impressum est. Quod vestigium angeli esse dicunt. Paulum a loco ascensionis discedens conspicis terram Iordanis. Et item a dextra parte
25 montis est locus excelsus instar verticis montis, ubi *πύργος* (situs) est. Ea est parva Galilaea ibique Christus <post> resur-

¹ ἀσκητεύω.

الجليل الصغير . وفيه ظهر المسيح < بعد >¹ قيامته للتلاميذ . وامرهم بان
يمضوا يكرزوا بالبشاره . ويعمدوا البشر . بسم الثالوت المقدس . وما
يتلوا ذلك كما يقول الانجيل ٥

< ٢٥ > من اجل بيت عنيا مربا² العازر والمغاره المدفون فيها اخواته³
٥ وموضع قبره هو ايضا والحجر الذى جلس عليه المسيح وهو فوق الضيعة ٦
(fol. 83 r°) وخلف جبل الزيتون بيت عنيا مربا⁴ العازر القديس وفيها
قبره الاول الذى اقامه منه المسيح . وهو الان مغاره وداخلها قبور اخواته⁵
مرتا ومريم . وفي هذه المغاره شباك يشرف على قبر العازر . لان الموضع
الذى فيه قبر القديس . كان كنيسه . والان خراب . وهى فى يدى
١٠ المسلمين . ومن اسفل بيت عنيا . الحجر الذى جلس عليه المسيح لما استقبلوا
مريم ومرتا اخوات⁶ العازر . وقالوا له يا رب لو كنت هاهنا لم يمت
اخانا . وحيند مضا واقامه . بعد ان كان له اربعة ايام فى القبر ٧
< ٢٦ > من اجل ركوب السيد للغره .

وبعد يوم اتا من بيت عنيا الى اورشليم وارسل تليده لياتوه بالغره
١٥ وجلس فوقها واستقبلوه بالسعف والاعصان . وقالوا مبارك الاتى باسم
الرب . ومن بيت عنيا الى اورشليم . مسافة خمسة عشر غلوه ٨
< ٢٧ > من اجل اريحا والجليل الذى صام فيه المسيح والمياه الحلوه التى

خواته Hs. ٥ — مربا ٤ — خواته ٣ — Hs. ٢ — fehlt in der Hs. بعد ١

فوقه ٧ — خوات ٦ —

rectionem suam discipulis apparuit eosque iussit videntes evangelium praedicare et genus humanum baptizare in nomine sacrae Trinitatis et reliqua, prout evangelium dicit.

5 <25.> *De Bethania, specula (?) Lazari et spelunca, in qua sorores eius sepultae sunt, et item (de) loco sepulcri ipsius et lapide, super quem Christus sedit, et qui supra vicum est.*

Et post montem oliveti Bethania, specula (?) sancti Lazari, est ibique primum eius sepulcrum est, ex quo Christus eum suscitavit. Ea nunc spelunca est et Mariae et Mar-
10 thae, sororum illius, sepulcra in ea sunt. Et in illa spelunca fenestella est sub nomine sepulcri Lazari celebris, quoniam locus, ubi sanctus sepultus erat, ecclesia fuit, quae nunc destructa est. Et nunc (spelunca) in manibus Moslemorum est. Et subtus Bethaniam lapis est, super quem
15 Christus sedit, quando Maria et Martha, sorores Lazari, obviaverunt ei dicentes: « Domine, si fuisses hic, frater noster mortuus non esset ». Et tum vadens suscitavit illum, postquam quatuor diebus in sepulcro fuit.

<26.> *De loco, ubi Dominus pullum conscendit.*

20 Et postridie Bethania Hierosolyma venit et discipulos suos misit, ut sibi pullum adducerent, et sedit super eum et cum palmitibus et ramis ei obviaverunt dicentes: « Benedictus veniens in nomine Domini ». Et inter Bethaniam et Hierosolyma spatium est quindecim stadiorum.

25 <27.> *De Iericho et monte, in quo Christus ieiunavit, et aqua dulci, quam Elisaeus propheta mutavit, et Iordane*

حولها الإشع النبي والاردن والموضع الذي اعتمد فيه المسيح وتل حرمون
اي الجبل الصغير الذي منه صعد الياس النبي .

ومن بيت عنيا وانت نازل . تلقا الطريق المودى الى اريحا والى

الاردن . اما اريحا فهي سهل وارض غير وعرة . وفوق اريحا الجبل الذي

⁵ صام فيه المسيح الاربعين يوم بحسب البشريه . وجاه الشيطان وجربه .

كما يقول الانجيل وهو (fol. 83 v°) من تحت صعب المسلك والطريق

الذي يصعدوا منه الناس عسر جداً . وتحت فى اصل الجبل مآ حلواً

وهى المياه . التى حلاها الإشع النبي . ومن هذه اريحا . كان زكا الذى

صعد الى الجميزة¹ لينظر المسيح . وفى هذه اريحا ابصر يشوع بن نون .

¹⁰ ريس الاجناد ميخايل . ماسك سيفاً يجرى فى يده . لما حارب يشوع

اريحا . ومن اورشليم الى اريحا مسافة خمسة وعشرين ميل . وبتنزل² من

اريحا . من جهة المشارق الى نهر الاردن . الذى فيه اعتمد ربنا والاهنا

يسوع المسيح . والموضع الذى اعتمد فيه . يدعا كاثوليكن اى جامع وله

موضع معلم . وفيه ظهر الثالوت المقدس . الواحد الاله الكل . ومقابله

¹⁵ الجبل الاصغر . الذى منه صعد ايلياس النبي . ونهر الاردن يمسلك

مستقيم . من الشمال الى القبله . ويدخل الى البحر³ الميت . لكن قالوا . انه

ما يختلط ما به . لكن بيدخل من تحت الما . ويطلع من غير موضع ^{١٦}

نهر . Hs. ³ — بتزل . Hs. ² — . الجميزة . Hs. ¹

et loco, ubi Christus baptizatus est, et monticulo Hermon sive monte modico, de quo Elias propheta (in coelum) ascendit.

Et de Bethania descendens reperies viam ad (civitatem) Iericho et ad Iordanem ducentem. Ad Iericho quod attinet, 5 ea (terra) arenosa et minime aspera est. Et supra Iericho mons est, in quo Christus quadraginta diebus secundum carnem humanam ieiunavit et venit diabolus eumque tentavit, prout evangelium dicit, qui de inferioribus partibus difficilis aditu est. Et via, qua homines ascendunt, valde 10 aspera est. Et infra in radicibus montis aqua dulcis est, et haec est aqua, quam Elisacus propheta dulcem reddidit. Et ex hac (civitate) Iericho fuit Zachaeus, qui in sycomoram ascendit, ut Christum conspiceret. Et iuxta hanc (civitatem) Iericho Iosua filius Nun conspicatus est Michaël, prin- 15 cipem exercituum, gladium nudum manu tenentem, quando Iosua Iericho oppugnavit. Et inter Hierosolyma et Iericho spatium viginti quinque μιλίων est. Et de Iericho versus orientem descendis ad fluvium Iordanem, in quo Dominus noster et Deus noster Iesus Christus baptizatus est. Et 20 locus, ubi baptizatus est, vocatur καθλιχόν sive gâmi' ibique locus monumento insignitus est. Et ibi apparuit sacra Trinitas, unus omnium Deus. Et oppositus ei est mons modicus, de quo Elias propheta (in coelum) ascendit. Et Iordanis fluvius recto tramite ab aquilone ad meridiem incedit 25 et in mare mortuum intrat. Sed dicunt eum aquae eius minime admisceri, sed sub aquam intrare et alio loco ascendere.

﴿٢٨﴾ من اجل دير السابق المكرم .

وبقرب الاردن دير السابق يوحنا المكرم . الذى^١ فيه كانوا اولاً^٢

المصريه فى البريه . وهى ايضاً تقربت من هذا الدير . وهذا هو مقابل

^٥ المغاره التى نسك فيها السابق ❖

﴿٢٩﴾ من اجل الجبال التى عاين منهم موسى النبي ارض الوعد .

ومقابل الاردن ثلاث جبال كبار . ومن هاهنا عاين موسى النبي

ارض الوعد . وفيه مات ودفنه ملاك الالهى . ومن الاردن الى اورشليم

ثلاثين ميل ❖

﴿٣٠﴾ من اجل البحر الميت ومواصفه وصادوم وعاموره .

وفى اخر الاردن البحر^٤ الميت . ودعى ميت لان ما فيه شيئاً من الحى

اصلاً . وهذا كان لصادوم وعامورا الذين احترقوا . وفيها كان خمس

مدن . وفيها كان لوط بن اخو ابراهيم ساكن . وهذا الموضع غرقه الله

لاجل خطايا الناس . الذين كانوا ساكنين فيه . ولاجل فسقهم بالدكور .

واما البحر^٥ الميت فانه بيدور ستمائة ميل . وماء منتن جداً . ويخرج منه

قطران منتن الرائحه . وحجارة المكان سود . واذا اجعلتهم فى النار يشعلون .

ويطلع منهم رايحه كريهه . ما يستطيع الان شما . اظهر الله بهذا الموضع

نهر^٥ — نهر^٤ Hs. — التى^٣ Hs. — اولايك^٢ Hs. — التى^١ Hs.

<28.> *De monasterio Iohannis honorabilis praecursoris.*

Et prope Iordanem est monasterium honorabilis Iohannis praecursoris, in quo primo (viri Deo) devoti admirabiles fuerunt. Et in illo pater Zosimus fuit, qui Mariam Aegyptiacam in deserto invenit, quae item ex hoc monasterio sacram communionem accipiebat¹. Et id speluncae oppositum est, in qua praecursor religiosae vitae vacavit.

<29.> *De montibus, de quibus Moyses propheta terram promissionis contemplatus est.*

10 Et Iordani tres montes grandes oppositi sunt, et hinc Moyses propheta terram promissionis contemplatus ibique mortuus et ab angelo divino sepultus est. Et inter Iordanem et Hierosolyma sunt *μῆλια* triginta.

<30.> *De mari mortuo et qualitatibus eius et Sodoma et Gomorrha.*

Et in extremitate Iordanis est mare mortuum. Et vocatur mortuum, quoniam in eo omnino nihil vivum est. Haec fuit (regio) Sodomæ et Gomorrhæ, quae incendio deletae sunt, fueruntque in ea quinque urbes et in ea Lot, 20 Abrahæ fratris filius, habitabat. Et hunc locum Deus submersit propter peccata hominum, qui ibi habitabant, et propter scelera ab eis cum maribus commissa. Et ad mare mortuum quod attinet, circuitus eius est sescentorum *μιλίων* eiusque aqua valde foetida est et fumus foetidi odoris de 25 eo exit et lapides loci nigri sunt et, si ea in igni ponis, ardent et abominabilis odor ex eis ascendit, qui sustineri iam nequit. Et hoc loco Deus hanc iram manifestavit, ut

¹ μεταλαμβάνω,

هذا السخط^١ لكى يرهبوا الخطاه والكفرة من الجحيم ولكى نبصر نحن
وتتعفف ١٢

٣١> ومن اجل دير الاب جراسيموس والعين التى اخرجها تليده .
واما دير الاب جراسيموس . الذى كان الاسد يخدمه . لاجل كثرة
٥ فضاياله . فهو بقرب الاردن . وبعيد عن الدير . مقدار ميلين (fol. 84 v°)
عين الما . التى اخرجها تليده . الذى كان اسمه صفاتيوس^٢ بصلاته وتنبع
الى اليوم بنعمة المسيح ١٣

٣٢> من اجل بحيرة طبريه ويبت صيدا وجنيسارات والجليل كله .
ومن جهة الشمال مسافة ثلاثة ايام . بحيرة طبريه . التى هى بحيره
١٠ عظيمه . وماها حلو ولاجل انها عظيمه . سميت بحيره . وهى فى البريه .
وفىها وجد المسيح بطرس . واندراس . وهما يصطادان السمك . فصوت
بهما وتبعا للوقت . ومن هناك وجد يعقوب ويوحنا . ابناء زبدي .
ودعاهما فتبعاه . وهاهنا عبر المسيح مع الرسل مراراً كثيره . فى سفينه .
وايضاً ظهر بعد قيامته للتلاميذ وهم يصطادوا . وسال بطرس قايل . يا
١٥ سمين ابن يونا تحبى . وما يتلوا ذلك . وهذه البحيره . هى فى ارض الجليل .
وبقربها بيت صيداً مدينة اندراس و بطرس وها من فوقها جنيسارات .
ومن البحيره لاورشليم مسافة مايه ميل ثلاثة ايام ١٤

^١ السخط von erster Hand auf den Rand geschrieben statt eines durch-
gestrichenen Textwortes. — ^٢ Hs. صعايتوس ; im griechischen Paralleltext
Σαββάτιος

peccatores et infideles Gehennam fugiant et ut nos (eam) conspicati nos contineamus.

⟨31.⟩ *De monasterio patris Gerasimi et fonte, quem discipulus eius eduxit.*

5 Et ad monasterium patris Gerasimi quod attinet, in quo propter multitudinem virtutum eius leo ei ministrabat, illud prope Iordanem (ritum) est. Et abest a monasterio quasi duo *μῖλια* fons aquae, quem discipulus eius nomine Sabbatius oratione sua eduxit, et gratia Christi ad (hunc) usque diem
10 scaturit.

⟨32.⟩ *De lacu Tiberiadis et Bethsaida et Genesareth et omni Galilaea.*

Et aquilonem versus spatio (itineris) trium dierum (distans) est lacus Tiberiadis, qui lacus magnus est, et aqua
15 eius dulcis est et, quia magnus est, buhairah (= mare parvum) nominatur. Et hic in deserto est. Et iuxta illud Christus Petrum et Andream invenit, cum piscarentur, atque eos vocavit et statim secuti sunt. Et prope Iacobum et Iohannem filios Zebedaei invenit et eos vocavit atque se-
20 cuti sunt. Et hic Christus cum apostolis multis vicibus navi transfretavit et item post resurrectionem suam discipulis apparuit, cum piscarentur, et Petrum interrogavit: « Simon, fili Iona, amas me? » et reliqua. Et hic lacus in terra Galilaeae (situs) est et prope illum Bethsaida, urbs
25 Andreae et Petri, et ecce supra eam Genesareth est. Et inter lacum et Hierosolyma spatium est centenorum *μιλίων*, itineris trium dierum.

٣٣> والناصره هي بقرب . بحيرة طبريه نحو الجانب الغربي وجبل
ثابور وقانا الجليل وجبل الكرمل .

وفيهما صارت البشاره لوالدة الله . من الملاك جبرائيل . وفيها تربا
المسيح بحسب البشريه ومنها وانت نازل¹ جبل ثابور (fol. 85 r°) وهو
الذي تجلى عليه المسيح . وهذا هو من جهة الشرق بين الشام واورشليم .
ومن هناك قانا الجليل . التي فيها حول المسيح الماء الى² الحمر في العرس .
كما يقول الانجيل وجبل الكرمل³ فهو في طرف الاردن

٣٤> من اجل بيت لحم ودير مار الياس النبي وضيعه بيت جهلا
ودير القديس مار جاورجيوس .

١٠ فلناتي الان ونقول . من اجل بيت لحم . واما بيت لحم . فهي من
ميامن اورشليم من جهة القبله . وفي نصف الطريق دير القديس مار
الياس النبي . وله هيكل عظيم حسن بقبه . طوله ستة وتسعين قدم .
وعرضه ثلاثه وخمسين . ويوجد في <هذا الدير>⁴ رهبان كثير . وخارج
الدير في طريق موضع الذي نام فيه النبي وهو على صخره . وارتسم شكل
١٥ جسده فيها . ويستين الى اليوم . ويقول ان اتاه ملاك الرب وقال له قم
كل واشرب وان مسافة الطريق عنك بعيدة . وبين بيت لحم ودير مار

¹ Hs. نارك oder نارلا . Der griechische Paralleltexst liest : ἀπ' αὐτοῦ καὶ
xáto (sic), was mir die allerdings unsichere Emendation nahelegte. — ² الى
fehlt in der Hs. — ³ Hs. الكرما . — ⁴ هذا الدير fehlt in der Hs.

〈33.〉 *Et prope lacum Tiberiadis circa latus occidentale Nazareth est et mons Tabor et Cana Galilaeae et Carmelus mons.*

Et in ea (civitate) facta est annuntiatio Dei genitrici
 5 per angelum Gabriel, et in ea Christus secundum carnem humanam educatus est. Et prope eam, cum descendis, est mons Tabor, super quem Christus transfiguratus est. Et hic orientem versus inter Damascum et Hierosolyma (situs) est. Et prope est Cana Galilaeae, ubi Christus in nuptiis
 10 aquam in vinum convertit, sicut evangelium dicit. Atque Carmelus mons in litore Iordanis (situs) est ¹.

〈34.〉 *De Bethlehem et monasterio domni Eliae prophetae et vico Bêt Ġahlà et monasterio sancti domni Georgii.*

Atque nunc (red)eamus et dicamus de Bethlehem. Et ad
 15 Bethlehem quod attinet, ea (civitas) a dextra parte Hierosolymorum versus meridiem (sita) est. Et in media via monasterium sancti domni Eliae prophetae est. Et ei aedes magna pulchra(que) est, tholo instructa, longa vestigia pedum nonaginta sex, lata quinquaginta tria. Et multi
 20 monachi in 〈hoc monasterio〉 inveniuntur. Et extra monasterium in via est locus est, ubi propheta dormivit et is est super petram et forma corporis eius in illa impressa ad (hunc) usque diem paret. Et angelus Domini ad eum venisse dicitur eique dixisse: « Surge, manduca et bibe, quia
 25 longum viae spatium te manet ». Et inter Bethlehem et monasterium domni Eliae est sepulcrum Rahel alterius ux-

¹ Seltsames Misverständnis des: εἰς τὴν παράβαλυσσιν, das der griechische Paralleltext hat.

الياس . قبر راحيل . الثانيه من نسا يعقوب . وعن يمينه ضيعت بيت
جهلا . التي كانت تسمى في الاول بيت افراتا . وقوم يقول ان منها خرجوا
الانبيا . وفوقها دير القديس مار جاورجيوس وله كنيسة مدوره بقبه .
وفيها قطعه من السلسله . التي ربطوا بها القديس . في حين استشهاده .
5 وهذه بتضع العجايب مع المومنين والغير مومنين . بشفاعه القديس ✠

(foI. 85 v°) <٣٥> من اجل بيت لحم وعمارتها واوصافها

واما كنها¹ ودير الافرنج والمغاره التي دخلت فيها السيده .

واما بيت لحم ففيها اذا ولد ربنا والاهنا يسوع المسيح بالجسد .
من القديسه مريم والدته . وفي هذا الموضع هيكل عظيم . بهي جداً وهو
10 جمالون (?) وسقفه خشب . ومن خارج مرصوص . وارضية الكنيسة .

قليل منها . وقليل من الهيكل منقش برخام . والباقي ملبس² بقرمد³ . وجميع
حيطانها كلها صور بفصوص ذهب وغير اشكال والكنيسة ايضاً لها خمسين
عامود . خمسة وعشرين من هذا الجانب وخمسه وعشرين من الجانب
الاخر . والمغارة المقدسه فهي قدام الهيكل تحت الارض . وهي الذي ولد

15 فيها ربنا والاهنا بالجسد . ولها بابان الواحد عن اليمين . ويشفر على القبله .
والاخر يشفر على الشمال . وكلها ملبسه برخام حسن من داخل ومن
خارج . وارضها ايضاً . اذا اردت ان تدخل اليها تنزل في خمسة عشر
درجه . وهو نحو الشرق . والمهد نحو القبله . ومن هذا الموضع يخرج

بقصرمد H. ³ - ملبس Hs. ² - اماكها Hs. ¹

ris Iacob, et a dextra eius sparsus est vicus Bêt Ġahlâ, qui primo Bêt Ephratha nominabatur, et quidam dicunt ex eo propheta exiisse. Et post eum est monasterium sancti domni Georgii eique ecclesia rotunda, tholo instructa, et
 5 in ea pars catenae (servatur), qua sanctum tempore martyrii eius ligaverunt, et haec intercessione sancti fidelibus et infidelibus prodigia operatur.

<35.> *De Bethlehem eiusque constructione et descriptione et locis (sanctis) et monasterio Francorum et spelunca in*
 10 *quam Domina intravit.*

Et ad Bethlehem quod attinet, in ea igitur (civitate) Dominus et Deus noster Iesus Christus ex sancta eius genitrice Maria secundum corpus natus est, et in eo loco aedes magna valde (et) praeclara est,¹ nimirum. Et
 15 tabulatum eius ligneum et foris plumbo tecta est. Et aliqua pars pavimenti ecclesiae et aliqua pars templi marmore strata et reliqua pars gypso vestita est et omnes parietes eius toti ornati sunt lapillis aureis aliusque speciei. Et item ecclesiae quinquaginta columnae sunt, viginti quinque ab uno
 20 latere et viginti quinque ab altero. Et spelunca sacra ante templum sub terra est, et eadem est, in qua Dominus noster et Deus noster secundum corpus natus est, eique duae portae sunt, una a dextra, quae ad meridiem dirigitur, et altera, quae ad aquilonem dirigitur. Et tota intra et foris
 25 pulchro marmore vestita est et item pavementum eius (marmore stratum est). Si in eam intrare volueris, per quindecim gradus descendes, qui versus orientem (spectant). Et

¹ Das Wort des Textes ist offenbar verderbt, der Grieche hat: ὀρομήνη, d. h. eine Langhausbau. O. v. Lebedew übersetzt: « en forme de dôme, » was sachlich falsch ist, da die Geburtskirche niemals eine Kuppel hatte, und dem griechischen Ausdruck schnurstracks widerspricht.

روايح ذكيه عظيمه . وفيه احجار تينه . ويشعلون (fol. 86 r°) فوقه ستة
قناديله . وفوق المهد المقدس اربعة . وكل قنديل المغارة المقدسه ثمانيه
وثلاثين . وفي طرف المغاره . من جهة القبلة . الموضع الذى اهرقت فيه
غسالة قاطات المسيح . ويخرج منها رويح ذكيه . وداخل الهيكل
الكنيسه على يمينك درج ومنه بتصعد للكنيسه القدس مار جرجس . ومنه
بتصعد للدرج اخر . وبتطلع الى فوق الى البرج . الذى فيه قلاية الرهبان .
وطول الكنيسه الكاتوليكيه مايه خمسه وستين قدم . والعرض تسعين
وعن شمال الكنيسه موضع للاراطقه مفرد وحده . وفيه يصلون
ويقصدون . وهو منزل عن الكنيسه . واما دير الافرنج فهو خارج
الكنيسه . من جهة الشرق بعيد عن بيت لحم . مقدار غلوه تجد مغاره
عظيمه . وفيها دخلت السيده . مع المسيح هو طفل . لما هربوا الى مصر .
وبتطلع منها تراب ابيض ويسموه حليب السيده . ويباخذوه للبكره .
ويصير فيه اشفيه ١٥

(fol. 86 v°) <٣٦> من اجل دير تاودوسيوس الكبير ودير مار سابا
وبعده عن اورشليم ومن هو الذى عمره والكنائس التى فيه وقبر القديس
والاجيازمس الذى انبعه بصلاته والابرار التى فيه وجميع ما فيه .
ومن هذه المغاره بتزل من جهة الشرق الى البريه . بتجد دير القديس
تاودوسيوس . ريس الكينويون . وبعده عن اورشليم ثمانية اميال .
وبتزل مقدار اربعة اميال . بتجد شيق القديس مار سابا . وفيه قتلوا

culla ¹ meridiem versus est. Et ex hoc loco odores admodum fragrantés exeunt, lapidesque ibi pretiosi sunt et ardent desuper κανδῆλαι sex et super sacram cullam quatuor omnesque κανδῆλαι sacrae speluncae sunt duodequadráginta. Et ⁵ in angulo speluncae versus meridiem locus est, ubi aqua, qua fasciae Christi lautae erant, effusa est, et odores fragrantés inde exeunt. Et intra templum ecclesiae a dextra tibi scala est eaque ad ecclesiam sancti dom̃ni Georgii ascendis et inde alia scala ascendis et pervenis sursum ad πύργον ¹⁰ in qua monachorum κέλλια sunt. Et longitudo καθολικῆς ecclesiae centum sexaginta quinque pedum vestigiorum est et latitudo nonaginta. Et in sinistra parte ecclesiae τοῖς αἱρετικοῖς locus seorsim separatus est, ubi orant et missarum solemnía celebrant, nimirum ab ecclesia seiunctus. Et ad ¹⁵ monasterium Francorum quod attinet, illud extra ecclesiam est. Orientem verus distantem a Bethlehem quasi stadium speluncam invenis magnam. In eam Domina cum Christo infante intravit, quando in Aegyptum fugiebant, et in ea humus ² alba apparet, quae lac Dominae nominatur et pro ²⁰ benedictione accipitur et sanationes per illum fiunt.

<36.> De monasterio Theodosii magni et monasterio dom̃ni Sabae, et quantum ab Hierosolymis distet et quis illud construxerit, et ecclesiis, quae in eo sunt, et sepulcro sancti et ἁγιασμῶ, quem oratione sua scaturire fecit, et πύρ- ²⁵ γοις, qui in eo sunt, et omnibus, quae in eo sunt.

Et de hac spelunca versus orientem ad desertum descendens invenis monasterium sancti Theodosii principis τῶν κοινοβίων ³, quod ab Hierosolymis octo μίλια distat. Et descen-

¹ φάτνη — ² χῶμα — ³ κοινοβιάρχης

النساك المحيين الرب الذين لا اله لهم . وهذا الدير فهو في موضع صعب ومخوف . وله كنيسة مليحة بقبة . مصوره¹ بلا زورد نقى . والذي عمرها فهو الملك الحسن العباده مانويل . المولود على البرفير وخلف الهيكل الكنيسة . تحت عند النهر الناشف . المغاره التى انبع منها مار سابا الاحيازمس . ويفيض كل حين ولا ينغض فى الصيف . ولا يزيد فى الشتا . وبرا نرتكس الكنيسة قبر القديس مار سابا بقبة صخر . وفيه ابصر القديس عامود النار . مهدياً له من الله . وعمل كنيسة لوالدة الله اعنى لبشاره . وبقربها (fol. 87 r°) هيكل القديس مار نيقولاوس . وهذا الهيكل مغاره عظيمه وفى وسط هذا الدير قلاية القديس يوحنا الدمشقى . وفيها كتب الاكطويخس . وكتب اخر كثيره . وبقربها قلاية قزما رفيقه . ولان معمولين كنيسة . وفى هذا الدير كنائس كثيره . وله الان برجين باقين لاجل الاختضا من العرب . وبعده عن اورشليم اثني عشر ميل ☩

﴿٣٧﴾ من اجل دير القديس اقيميوس ودير القديس خاريطن . ومن الجانب الشمالى الى ستة اميال . دير القديس اقيميوس . ونحو الجانب القبلى فوق بشيوق دير القديس خاريطن . وهناك ينبع ما مقدس . وبعده عن اورشليم ثمانية اميال ☩

﴿٣٨﴾ من اجل ابراهيم والبلوطة السوداء² والموضع الذى اراد ان يضحى فيه اسحاق ابنه .

¹ السود Hs. — مصور Hs.

dendo quasi quatuor μίλια invenis saltum sancti dom̃i Sabae, in quo Arabes, quibus Deus non est ¹, admirabiles (viros) Deo devotos necaverunt. Atque hoc monasterium (situm) est loco arduo et terribili eique ecclesia est decora, tholo
 5 instructa, puro lapide lazuli ² picta, eamque instruxit rex pulchre (Deum) colens Manuel super πορφύραν natus ³. Et post templum ecclesiae subtus ad torrentem siccum spelunca est, ex qua dom̃us Sabas ἁγιασμόν scaturire fecit, qui (fons) semper abundat neque aestate deficit neque hieme augetur.
 10 Et in conspectu νάρθηκος ecclesiae est sepulcrum sancti dom̃i Sabae tholo lapideo (instructum), ibique sanctus columnam ignis conspexit sibi a Deo oblatam ecclesiamque Dei genitrici extruxit, videlicet annuntiationi. Et prope illud est aedes sancti Nicolai et haec aedes spelunca magna est. Et in
 15 medio hoc monasterio est κέλλιον sancti Iohannis Damasceni, in quo τὸν ὑκτώγηχον et multos alios libros scripsit, et prope illud est κέλλιον Cosmae, socii eius, et nunc in eis ecclesiae constructae sunt. Et in hoc monasterio ecclesiae multae duaeque nunc ei πύργοι supersunt propter securitatem ab Ara-
 20 bibus. Et ab Hierosolymis duodecim μίλια distat.

〈37.〉 *De monasterio sancti Euthymii et Charitonis.*

Et a latere septentrionali post sex μίλια est monasterium sancti Euthymii. Et versus latus meridionale sursum inter rupes est monasterium sancti Charitonis ibique scaturit aqua
 25 sacra. Et ab Hierosolymis (hoc mcuasterium) octo milia (passuum) distat.

〈38.〉 *De Abraham et quercu illustrissima et loco, ubi Isaac filium suum immolare voluit.*

¹ ἄθεος — ² λαζούριον — ³ πορφυρογέννητος

ومن هاهنا نحو القبله من اورشليم . البلوطة السودا . حيت سكن
 اب الالباء ابراهيم . وهاهنا بيته وفيه مدفون مع امراته ساره واسحق
 وامراته . وغيرهم من داريته . وفيه اضاف الثالوت الاقدس . والى
 هاهنا ياتون المهاجرين ويسجدون . وبعد هذا الموضع عن اورشليم
 5 مسافة ثلاثين ميل . واما الموضع الذى اراد ان يضحى فيه اسحق ابنه .
 يقولون انه الجبل المقدسه لكن القديس يوحنا فم الذهب يقول . انه
 جبل السامرة ١٥

(fol. 87 v°) <٣٩> من اجل الناحية الجبلية وبيت زاخاريا والموضع
 الذى ولد فيه السابق يوحنا والصخره التى انشقت لما هربت امه
 10 والاحيازمس التى منها واباه زاخاريا والما الذى اعد فيه فيلبس الحصى .
 واما الناحية الجبلية . فهى غربى <من>^١ اورشليم . وهناك بيت
 زاخاريا . وفيه هيكل عظيم . حيت ولد^٢ السابق يوحنا . والى هاهنا اتت
 السيدة وسلمت على اليسع . وارتكض جنين تلك . ومكنت^٣ عندها ثلاته
 اشهر . واخيرا بنى هذا الموضع . من الملوك الحسنين العباده كنيسه .
 15 وداخل الهيكل على شمالك . فى حایل الكنيسة الكبيره درج وتنزل الى
 مغاره ولد فيها يوحنا . وبقرىها كنيسة اخرى كبيره . ومن جهة الغرب
 مقدار ميلين الصخره التى انشقت فى الجبل . لما هربت اليسع . واستقبلت

ومكت^٣ Hs. — وله^٢ Hs. — ^١ fehlt in der Hs.

Et hinc ab Hierosolymis versus meridiem est quercus nigra, ubi Abraham, pater patrum ¹, habitavit. Et hic est domus eius et in ea sepultus est cum Sara uxore sua et Isaac et uxore eius et aliis familiaribus suis. Et in ea sanctissimam Trinitatem hospitio suscepit. Et huc peregrinantes veniunt et adorant, et locus ab Hierosolymis spatio triginta μιλίων distat. Et locum, ubi Isaac filium suum immolare voluerit, sacram Golgotham esse dicunt, sed sanctus Ioannes Chrysostomus (eum) montem Samariae esse dicit.

10 <39.> De regione montana et domo Zachariae et loco, ubi Iohannes praecursor natus est, et petra, quae scissa est, quando mater eius cum eo fugit, et ἁγιασμῷ, qui ex ea est, et Zacharia patre illius et aqua, in qua Philippus eunuchum baptizavit.

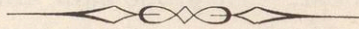
15 Et ad regionem montanam quod attinet, ea ab Hierosolymis ad occidentem (sita) est. Et ibi est domus Zachariae et in ea aedes magna, ubi Iohannes praecursor natus est. Et huc Domina venit et Elisabeth salutavit et foetus huius agitated est. Et mansit apud eam tribus mensibus.
20 Et super hoc loco a regibus pulchre (Deum) colentibus ecclesia aedificata est, et intra templum tibi a sinistra in muro ecclesiae grandis scala est, qua in speluncam descendis, in qua Iohannes natus est. Et prope eam alia ecclesia grandis est. Et versus occidentem quasi duobus μιλίοις (distant)
25 petra est, quae in monte scissa est, quando Elisabeth fugit,

¹ πατριάρχης

السابق محمولاً على ساعدى امه . فى زمان قتل الاطفال . ويخرج منها
اجيازمس . ووالده زاخاريا . ضحى فى هيكل اورشليم . دبيعة من قبل
هيرودس . ومن جهة القبله بعيد قليل . الما الذى اعمد فيه الرسول
فيلبس الحبشى الخصى ١٥

٥ <٤٠> من اجل دير المصلبه والكنيسة التى به والهيكل وما فيه تحت
المائدة . ومن اجل كنيسة مار ميخايل وما فيها ولمن هو وما فيه .
ومن اورشليم مسافه ثمانية اميال دير الصليب الكريم . وهذا الدير .
فهو للكوج . وله كنيسة عظيمه حسنه بقبه . وارضيتها مفروشه بفسيفسه .
وداخل الهيكل المقدس تحت المائدة المقدسه . الموضع الذى غرس فيه لوط
١٥ الاعواد السروه . والارزه والشريينه . وصاروا — — — ١

¹ Hier bricht der Text am Ende von fol. 87 v° ab. Fol. 88 r° war gleichfalls beschrieben, aber die Schrift ist vollständig ausgelöscht. Der griechische Text hat noch vier kurze Kapitel über Emmaus, Gaza, Lydda und Jafa.

et susceptus est praecursor brachiis matris suae portatus, quo tempore infantes necabantur, et ex ea ἀγιασμός exit. Et Zacharias, pater illius, in templo Hierosolymitano hostiae instar per Herodem occisus est. Et meridiem versus paulum distat aqua, in qua apostolus Philippus eunuchum Aethiopem baptizavit.

〈40.〉 *De monasterio arboris crucis et ecclesia, quae in ea est, et templo et, quid sub mensa (altaris) sit, et de ecclesia domni Michaël et, quid in ea sit, et cuius (illud monasterium) sit, et quid in eo sit.*

Et ab Hierosolymis spatio octo μιλίων abest monasterium honorabilis crucis. Atque hoc monasterium Georgianorum est. Et ei ecclesia est magna, pulchra, tholo instructa, eiusque pavementum opere musivo stratum est. Et intra templum sacrum sub mensa sacra locus est, ubi Loth ligna cypressi et cedri et pini rigavit ¹ et facta sunt — — —

¹ Anspielung auf die bekannte Lokallegende des Kreuzesklosters. Vgl. z. B. im Kontakion des 21 Mai (Fest von Konstantinos und Helena): ἐν κέδρεσσι καὶ πεύκῃ καὶ κυπαρίσσῳ τὸν τρισύνθετον σταυρὸν κατενόησαν. Armenische Miniaturen lassen denn auch alle drei verschiedenen Holzarten des Kreuzes bei Kreuzigung bzw. Grablegung durch verschiedene Farbe zur Geltung kommen. Reste eines Freskos, das die Uebergabe der «tria ligna» durch Abraham an Loth darstellt, sind in der Hauptapsis der Kreuzeskirche noch heute zu sehen. Ebendort zeigt ein Ikonostasion auch gerade das Bild des sie begiessenden Loth.

